

Osnovna šola KIDRIČEVO
s podružnico Lovrenc na Dravskem polju
in enoto Vrtec Kidričevo

EKO MODA PRIHODNOSTI

EKOLOGIJA Z VARSTVOM OKOLJA

Raziskovalna naloga

Avtorici: Ana Merc Fric

Lenja Ripak

Mentorici: Jana Jerenec

Sonja Lenarčič

Kidričevo, 2022

Zemlja ne pripada nam;
mi pripadamo Zemlji.

- **Marlee Matlin**

ZAHVALA

Pri izdelavi raziskovalne naloge se za pomoč, strokovno usmerjanje in nasvete zahvaljujemo mentoricama Sonji Lenarčič in Jani Jerenec ter učiteljicama Aleksandri Vidovič ter Olgi Babšek za pomoč pri izvajanju dejavnosti. Iskreno se zahvaljujemo tudi učitelju Tomažu Klajdariču za angleški povzetek naloge.

Zahvaljujemo se tudi OŠ Kidričevo, vsem sodelujočim anketirancem ter vsem, ki so nas spodbujali (starši, stari starši, sorodniki ...) in nam pomagali pri nastanku raziskovalne naloge.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	9
1.2	Cilji naloge in namen	9
1.3	Raziskovalne hipoteze	10
1.4	Raziskovalne metode	10
2	TEORETIČNI DEL	11
2.1	Recikliranje	11
2.1.2	Upcycling in downcycling	12
2.1.3	Koraki za recikliranje materialov	14
2.1.4	Prednosti recikliranja.....	15
2.1.5	Recikliranje v Sloveniji	16
2.2	Hitra moda.....	17
2.2.1	Kaj je hitra moda?.....	17
2.2.2	Nakup novih oblačil	19
2.2.3	Naravni materiali	19
2.2.4	Pristaši eko mode	20
2.2.5	Zelene modne znamke	20
2.3	Krožno gospodarstvo in oblikovalski izziv.....	20
2.3.1	Odpadkom dajemo novo življenje.....	20
2.3.2	Ne zavrzi oblek, ohrani planet.....	21
2.3.3	Program Ekošola.....	21

2.3.4	Kupovanje iz druge roke in boljši izkoristek obstoječe garderobe	22
2.3.5	"Ljudem ni mar, kaj nosite"	23
3	RAZISKOVALNI DEL.....	25
3.1	Metode dela	25
3.2	Analiza anketnega vprašalnika	25
3.3	Intervju s Sabino Hameršak: šiviljo, ki šiva predelana oblačila.....	35
3.4	Ne zavrzi oblek, ohrani planet! – odgovorno ravnanje z rabljenimi oblačili	36
3.5	Akcija izmenjave oblačil.....	45
4	RAZPRAVA.....	47
5	ZAKLJUČEK.....	48
6	LITERATURA IN VIRI	49
6.1	Internetni viri	49
6.2	Slikovno gradivo	50
7	PRILOGE	51
	Priloga 1.....	51

KAZALO SLIK

Slika 1: Tri lovilne puščice mednarodnega logotipa za recikliranje	11
Slika 2: A je res vsa garderoba v naši omari uporabna	30
Slika 3: Kdaj kupiti novo oblačilo.....	31
Slika 4: Second hand trgovine v Sloveniji	32
Slika 5: Kroženje mode	33
Slika 6: Izmenjava oblačil	34
Slika 7: Pri delu.....	38
Slika 8: (a) in (b) Predelava majic v nova oblačila	38
Slika 9: Predelava majice v novo oblačilo	38
Slika 10: (a) in (b) Iz starega nastane novo	39
Slika 11: (a) in (b) Nova majica.....	39
Slika 12: (a) in (b) Nova torbica	40
Slika 13: (a) in (b) Čisto nove nogavice	40
Slika 14: (a) Igrača - žival in (b) Igrača - škrat	41
Slika 15: Igrača - zajček.....	41
Slika 16: Nov copat.....	42
Slika 17: Peresnica.....	42
Slika 18: Nakupovalna vrečka.....	43
Slika 19: (a) in (b) Metuljček	43
Slika 20: Zapestnica	43
Slika 21: Malo za hec, malo za res.....	44
Slika 22: (a) in (b) Modna revija	44
Slika 23: Dva modela	45
Slika 24: (a) in (b) Predstavitev modelov	45

KAZALO TABEL

Tabela 1: Obkrožite vaš spol.	25
Tabela 2: Pogosto kupuješ novo obleko?.....	26
Tabela 3: Kako pogosto kupuješ obleko?.....	27
Tabela 4: Obleka, ki jo kupujem, je:	28
Tabela 5: Oblačila kupujem glede na modne trende:	29
Tabela 6: Nosiš vse obleke, ki jih imaš v omari?	30
Tabela 7: Kako dolgo nosiš obleko?	31
Tabela 8: Strgano, premajhno ... obleko:	32
Tabela 9: Si že slišal/-a za kroženje mode?	33
Tabela 10: Bi zamenjal/-a oblačilo z drugo osebo? Pojasni, zakaj ja in zakaj ne.	33

POVZETEK

V lanske raziskovalni nalogi smo predstavile Okolju prijazno modo, letos se bova dve učenki izmed lanskih treh lotili nadaljevanja te teme, in sicer z naslovom Eko moda prihodnosti, ki jo bova nadgradili s teorijo, navedli nekaj primerov dobrih praks in predvsem z idejo, kako bi to udeležili na naši šoli v okviru gibanja Eko šole.

S pomočjo najrazličnejše literature sva na kratko povzeli pomen recikliranja, kaj je hitra moda ter značilnosti krožnega gospodarstva. V teoriji sva izpostavili problem odpadkov, prednosti recikliranja – ohranjanje naravnih virov, varovanje ekosistemov in prosto živečih živali, povpraševanje po surovinah, varčevanje z energijo, zmanjšanje podnebni emisij ogljika, odprav brezposelnosti mladih ...

Posvetili sva se problemu recikliranja – osnove, prednosti, potrebni koraki za recikliranje materialov.

Zanimiv termin *upcycling* nama je pomagal pri praktični izvedbi najine raziskovalne naloge. To pomeni, da sva vdihnili novo življenje starim stvarim.

Prav tako sva izvedli šolsko izmenjavo oblačil.

V okviru projekta oz. priročnika E-SPACE sva sprejeli izziv in izvedli delavnice in modno revijo na temo Oblikujmo krožno, oblikujmo trajnostno – Ne zavrzi oblek, ohrani planet.

Cilj najine naloge je torej spodbuditi ljudi, da bodo s skrbnim nakupom novih oblačil razbremenili planet pred negativnimi vplivi modne industrije; da lahko planet ohranjamo čist z uveljavljanjem EKO mode; da z medsebojno izmenjavo in predelavo oblačil lahko občutno izboljšamo dejansko stanje v okolju ...

Ključne besede: EKO moda prihodnosti, recikliranje, upcycling, modni dodatki, projekt E- SPACE

ABSTRACT

In the last year's research project, we presented Environmentally Friendly Fashion. This year, two of the three last year's students will continue this topic with the new title Eco Fashion of the Future. We upgraded the theory, gave some examples of good practice and emerged this with an idea of how to put it into practice at our school as part of the Eco-Schools programme.

We studied various literature, briefly summarized the importance of recycling, stated what fast fashion is and named the characteristics of the circular economy. In theory, we highlighted the problem of waste, the benefits of recycling, e. g. conservation of natural resources, protection of ecosystems and wildlife, demand for raw materials, energy saving, reducing climate carbon emissions, eliminating youth unemployment, etc.

We focused on the problem of recycling and pinpointed the basics, the benefits and the steps needed to recycle materials.

An interesting term upcycling helped us in the practical implementation of our research task. Upcycling means to breathe new life into old things, materials.

We also did a school clothing exchange.

Within the project of the E-SPACE (Eco-Schools Project to Advance circular economy) manual, we accepted the challenge and conducted workshops and a fashion show on the topic "Let's design circularly, sustainably - Don't throw away clothes and save the planet".

The aim of our mission is therefore to encourage people to carefully discharge the planet of the negative effects of the fashion industry by buying new clothes. We can keep the planet clean by promoting eco-fashion and we can significantly improve the actual situation in the environment by exchanging and processing clothing.

Keywords: eco fashion of the future, recycling, upcycling, fashion accessories, E-SPACE project

1 UVOD

V lanske raziskovalni nalogi smo predstavile Okolju prijazno modo, v kateri smo ugotavljale, da se poleg klasične mode v zadnjem času vse bolj uveljavlja hitra moda, ki zaradi nizkih proizvodnih stroškov prevzema vodilno vlogo širom po svetu. Hitrost modnega cikla se je namreč sunkovito povečala v 21. stoletju s tako imenovano »hitro modo«.

Letos se bova dve učenki izmed lanskih treh lotili nadaljevanja te teme, in sicer z naslovom Eko moda prihodnosti, ki jo bova nadgradili s teorijo, navedli nekaj primerov dobrih praks in predvsem z idejo, kako bi to udejanjili na naši šoli v okviru gibanja EKO šole.

Z rezultati naloge želiva pokazati, kako »hitra moda« vpliva na onesnaževanje in s tem na kvaliteto našega življenja. Glede na to, da je moda del naših življenj, sva poskušali slediti najnovejši literaturi, člankom ter dokumentarnim oddajam. Brez pomoči teorije je težko dobiti zanesljive odgovore, zato sva v teoretičnem delu opisali pomen recikliranja, kaj je hitra moda ter značilnosti krožnega gospodarstva. V teoriji sva prav tako izpostavili problem odpadkov, prednosti recikliranja – ohranjanje naravnih virov, varovanje ekosistemov in prosto živečih živali, povpraševanje po surovinah, varčevanje z energijo, zmanjšanje podnebnih emisij ogljika, odpravljanju brezposelnosti mladih ...

V empiričnem delu sva izvedli različne aktivnosti, s katerimi sva skušali ozavestiti sovrstnike o problemih povezanih s »hitro modo«, saj smo mladi tisti, ki bomo s spreminjanjem našega načina dojemanja mode lahko spreminjali današnje stanje in bližnjo prihodnost. V tem delu sva izvedli spletni anketni vprašalnik med učenci naše šole, s katerim sva dobili povratno informacijo glede trenutnega stanja potrošništva. Podatke lanskega leta sva primerjali z letošnjimi in prišli do zanimivih ugotovitev, ki jih bova predstavili v empiričnem delu. Prav tako sva izvedli intervju s Sabino Hameršak, šiviljo, ki šiva predelana oblačila. V okviru empiričnega dela sva izvedli akcijo izmenjave oblačil in praktični prikaz obnove garderobe. Prav tako sva izvedli šolsko izmenjavo oblačil ter s pomočjo načela *upcyclinga* vdihnili novo življenje starim stvarjem, saj sva v okviru projekta oz. priročnika E-SPACE sprejeli izziv in izvedli delavnice in modno revijo na temo Oblikujmo krožno, oblikujmo trajnostno – Ne zavrzi oblek, ohrani planet.

Cilj in namen najine naloge je opisati in analizirati vpliv hitre mode na onesnaževanje in spodbuditi učence, da bodo s skrbnim nakupom novih oblačil razbremenili planet pred negativnimi vplivi modne industrije; da lahko planet ohranjamo čist z uveljavljanjem EKO mode; da z medsebojno izmenjavo in predelavo oblačil lahko občutno izboljšamo dejansko stanje v okolju ...

Upava, da bo najina raziskovalna naloga bralcem zanimiva in bo koga navdušila za drugačen pogled oz. ravnanje na tem področju. Meniva, da bi bilo potrebno več izobraževanja o trajnostni modi in se osebno spremeniti, da bi menjava oziroma predelava oblačil postala del našega vsakdana.

1.2 Cilji naloge in namen

Mnogi se ne zavedajo posledic, ki jih prinaša hitra moda. Na policah se pojavlja veliko raznolikih in novih oblačil, ki potrošnike zaradi želje po novem kosu oblačila prisilijo v nakup. Zato je najin glavni namen ozavestiti mlade, ki jih velike modne korporacije privabljajo z živahnimi barvami, različnimi oblikami in ugodno ceno. Mladi so na tem področju ranljivi predvsem zato, ker si ustvarjajo, gradijo in iščejo svojo identiteto, pri čemer si pomagajo z oblačili. Ne zavedajo pa se, da je hitra moda, eden glavnih razlogov okoljskega onesnaževanja.

Pri raziskovanju sva si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kakšen je odnos osnovnošolcev do hitre in trajnostne mode?
- Ali poznajo pojem hitra moda in katere pojme povezujejo z njo?
- Ali poznajo lastnosti hitre mode?

- Kakšno je nakupno vedenje učencev pri nakupu oblačil?
- Kakšen je odnos učencev do »starih« oblačil, ki jih ne potrebujejo več?
- Kakšen odnos imajo učenci do oblačil iz druge roke ter predelave iz starega v novo?
- Ali se je mnenje o trajnostni modi od lanskega leta spremenilo?

1.3 Raziskovalne hipoteze

Predpostavljamo, da:

- **Hipoteza 1:** Učenci spreminjajo odnos do trajnostne mode.
- **Hipoteza 2:** Učenci poznajo pojem in lastnosti hitre mode.
- **Hipoteza 3:** Večina učencev še vedno raje kupi oblačila, ki so del hitre mode.
- **Hipoteza 4:** Učenci imajo pozitiven odnos do izmenjave oblačil, oblačil iz druge roke, recikliranja starega kosa oblačila v nov uporaben predmet.
- **Hipoteza 5:** Od lanskega leta se je pozitivna naravnost do trajnostne mode povečala.

1.4 Raziskovalne metode

Teoretični del raziskovalne naloge je nastal na podlagi deskriptivne in komparativne metode, s pomočjo katerih sva predstavili pomen recikliranja, kaj je hitra moda ter značilnosti krožnega gospodarstva itd.

V raziskovalnem delu naloge sva za pridobivanje podatkov uporabili metodo anketiranja ter praktičnega dela. S pomočjo spletnega anketnega vprašalnika sva pridobili informacijo o trenutnem stanju potrošništva. Odgovore sva statistično obdelali in prikazali v empiričnem delu naloge. Nato sva izvedli še intervju s Sabino Hameršak, akcijo izmenjave oblačil, praktični prikaz obnovitve garderobe ter na tehniškem dnevu izvedli delavnice in modno revijo na temo Oblikujmo krožno, oblikujmo trajnostno – Ne zavrzi oblek, ohrani planet.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Recikliranje

Recikliranje (recycling) pomeni predelavo in ponovno uporabo materiala, pri katerem se proizvede nov izdelek, hkrati pa se ohranjajo naravni viri. Na primer, z recikliranjem papirja rešujemo drevesa. Recikliranje zavrženega materiala se vrne v isti življenjski cikel, kar pomeni, da se material predela in pri tem izdelek ne izgubi svoje kakovosti. Pri recikliranju je seveda pomembno ločevanje odpadkov (MestoMladih.si, b.d).

Recikliranje je torej postopek zbiranja in predelave materialov, ki bi jih sicer zavrgli kot smeti in jih spremenili v nove izdelke. Recikliranje je proces pretvorbe odpadnih materialov v nove materiale in predmete in le-to koristi naši skupnosti in okolju. Okrevanje energije iz odpadnih materialov je pogosto vključena v ta koncept. Recikliranje materiala je odvisno od njegove sposobnosti, da ponovno pridobi lastnosti, ki jih je imel v prvotnem stanju. Je alternativa "običajnemu" odstranjevanju odpadkov, ki lahko prihrani material in pomaga zmanjšati emisije toplogrednih plinov. Prav tako lahko prepreči odpadke potencialno uporabnih materialov in zmanjša porabo svežih surovin, zmanjša porabo energije, onesnaženje zraka (zaradi sežiganja) in onesnaževanje vode (od odlagališča) (MestoMladih.si, b.d).

Slika 1: Tri lovilne puščice mednarodnega logotipa za recikliranje (Anderson, 2006)

Recikliranje je ključna sestavina sodobnega zmanjševanja odpadkov in je tretja komponenta hierarhije odpadkov "Zmanjšaj, ponovno uporabi in recikliraj". Spodbuja okoljsko trajnost z odstranitvijo vnosa surovin in preusmeritvijo proizvodnje odpadkov v gospodarski sistem (MestoMladih.si, b.d)

Resnica je, da se moramo vsi najprej navaditi, da bomo uporabljali manj stvari. Stvari, ki jih uporabljamo, bi morali čim prej ponovno uporabiti, preden jih recikliramo, da bi zmanjšali odpadke. To bi bistveno pripomoglo k odzivu na svetovni izziv ravnanja z odpadki, zaradi katerega so mnoge države na globalnem jugu nepravilno prevzele odgovornost za ravnanje z odpadki držav na globalnem severu. Vprašanje, kaj storiti z odpadki, vlada ne more prezreti (MestoMladih.si, b.d).

Pomembno je, da svoja prizadevanja za ravnanje z odpadki združimo s povečanimi pozivi k strožjim ukrepom vlade pri zmanjševanju odpadkov (MestoMladih.si, b.d).

2.1.2 Upcycling in downcycling

Ob ang. terminu *recycling* (slov. *recikliranje*) sta se v zadnjem času pojavila tudi termina *upcycling* in *downcycling*. *Upcycling* označuje predelavo odpadnih izdelkov ali materialov, pri kateri nastanejo izdelki ali materiali, ki so boljše kakovosti od izhodiščnih, *downcycling* pa predelavo odpadnih izdelkov ali materialov, pri kateri nastanejo izdelki ali materiali, ki so slabše kakovosti od izhodiščnih. Slovenska ustreznika *nadcikliranje* (za ang. *upcycling*) in *podcikliranje* (za ang. *downcycling*) se nama ne zdita ustrezna. Zanima naju, ali so po vašem mnenju ustrezni naslednji termini: *preokrožanje* (za ang. *recycling*) namesto termina *recikliranje*, *nadokrožanje* (za ang. *upcycling*) in *podokrožanje* (za ang. *downcycling*) (Ecology, 2021; Meilani, 2019).

Recikliranje je v Slovarju novejšega besedja razloženo kot 'ponovna uporaba že uporabljenih, odpadnih snovi v proizvodnem procesu'. Gre za ustaljen termin, ki je pogost v strokovnih besedilih, npr. v magistrskem delu A. Zabukovec Primer recikliranja betona in ponovne uporabe reciklatov (2016) in v prispevku Danila Majheniča idr. Recikliranje e-odpadkov – odpadkov, ki vsebujejo elektroniko (2007), zato odsvetujemo njegovo zamenjavo. Prav tako vam odsvetujemo uporabo tvorjenk *podokrožanje* in *nadokrožanje*, ki nista uveljavljena termina, poleg tega pa sta tvorjena iz glagolnika *okrožanje*. Glagol *okrožati* je po SSKJ2 sinonimen z glagolom *obkrožati*, pomenska povezava med *o(b)krožanjem*, *preokrožanjem* (*podokrožanjem*, *nadokrožanjem*) in *reckliranjem* pa jezikovnemu uporabniku verjetno ni povsem jasna (Fran SSKJ).

Slov. izraza *nadcikliranje* in *podcikliranje*, ki sta tvorjena neposredno iz angleških poimenovanj in po vzoru *recikliranja*, se nam sicer ne zdita neustrezna. V Tehniškem metalurškem slovarju pa sva našli termin *večvrednostno recikliranje*, ki je definiran kot '1. izdelava česa novega, uporabnega iz odpadnega materiala, npr. kipa iz kovinskih odpadkov, torbic iz odpadne tkanine itn., 2. ponovna uporaba deloma dotrajanega izdelka z dodatno dodelavo' (ang. *upcycling*) in termin *manjvrednostno recikliranje*, ki je definiran kot 'izdelava manjvrednostnih surovin in izdelkov iz recikliranega materiala, npr. plastičnih materialov manjše kakovosti kot material reciklirane plastike in izdelkov iz njih, z namenom zmanjšanja količine odpadkov za odlaganje' (ang. *downcycling*). Termina *večvrednostno recikliranje* in *manjvrednostno recikliranje* se sicer redko pojavljata v strokovnih besedilih, a sta po našem mnenju ustrezna. Svetujemo vam torej, da za ang. termin *upcycling* uporabljate slov. termin *večvrednostno recikliranje* in za ang. termin *downcycling* slov. termin *manjvrednostno recikliranje* (Ecology, 2021; Meilani, 2019).

V angleščini gre torej za dva izraza, ki pomenita večvrednostno in manjvrednostno recikliranje. Trenutno je najbolj v trendu večvrednostno recikliranje (*upcycling*), pri katerem se izdelek spremeni v nekaj novega in se mu dá novo uporabno vrednost, ne da bi se pri tem razgradil, saj se njegova kakovost in lastnost ohranita. Na primer usnje s starega kavča lahko predelate v torbico, les iz vaše stare lope pa lahko spremenite v mizo (Ecology, 2021; Meilani, 2019).

Ravno nasprotno pa pri manjvrednostnem recikliranju (*downcycling*) izgubimo kakovosti, ko izdelek predelamo iz odpadnega materiala. Pri manjvrednostnem recikliranju material ne ostane v svojem prvotnem stanju, kar pa ne pomeni, da so izdelki manjvredni. Tako na primer vaša stara oblačila lahko postanejo izolacija vaše hiše (Ecology, 2021; Meilani, 2019).

Kljub temu da nekatere oblike recikliranja ohranijo večjo vrednost materiala kot druge, na koncu vse vrste pripomorejo k podaljšanju življenjske dobe materiala v takšni ali drugačni obliki. Vse to vpliva na manjšo količino odpadnih surovin in materiala, ki tako naš svet ustvarjajo bolj ekološki (Ecology, 2021; Meilani, 2019).

2.1.2.1 *Kaj je upcycling?*

"Upcycling" ali znan tudi kot nadrecikliranje je postopek pretvorbe zastarelega predmeta ali odpadkov v drugega, ki je lahko koristen v enaki ali večji vrednosti. Upcycling torej pomeni vliti novo življenje starim stvarim, na katere se že dolgo nabira prah. Ni pomembno, ali gre za oblačila, kose pohištva ali okrasne predmete. Vse, kar potrebujete, je malo domišljije, nekaj časa in željo, da se malo potrudite (Mrak, 2012; Zeleniobnovljivi viri, b. d.).

Reciklirate lahko tako rekoč stare predmete in jih ponovno uporabite. Torej, preden zavržemo stari stol ali zamenjamo staro mizo, moramo vedno najprej razmišljati, kako bi ga lahko še naprej uporabljali ali ponovno uporabili (Mrak, 2012; Zeleniobnovljivi viri, b. d.).

Veliko potrošnikom, umetnikom in podjetjem uspe iz vsakodnevne uporabe ustvariti izvirne predmete iz stvari, ki ne služijo več. Omogoča doseganje novih izdelkov in prihranek denarja (Mrak, 2012; Zeleniobnovljivi viri, b. d.).

Z upcyclingom številnim potrošnikom, umetnikom in drugim podjetjem uspe ustvariti izvirne predmete. S preprostim ostankom, ki nima koristi, lahko mu damo vrednost in večjo uporabnost, kot jo je imel. To je kot nalašč za zmanjšanje celotne količine odpadkov, ki jih izpustimo na osebo, poleg tega pa nam uspe tudi zmanjšati porabo surovin (Mrak, 2012; Zeleniobnovljivi viri, b. d.).

Lahko bi rekli, da je recikliranje kot nov trend recikliranja, ki skuša te smernice vključiti v navade ljudi, tako da je recikliranje običajno dejanje. Kot recikliramo steklenice v restavracijah in doma bi morali preiti na recikliranje vseh vrst surovin. Z upcyclingom obnavljamo izdelek, in s tem podaljšamo njegovo življenjsko dobo, kolikor je mogoče dolgo. Seveda bo nekega dne izdelek prenehal biti koristen in ne bomo našli druge uporabe, kot da ga zavržemo v posodo za recikliranje in postopek obnove izdelka se bo spet pričel (Mrak, 2012; Zeleniobnovljivi viri, b. d.).

2.1.2.2 *Kako začeti?*

Najbolje je, da greste najprej skozi celotno stanovanje in izberete stvari, ki jih želite predelati, ker jih ne boste več uporabljali. Nato se odločite, v kaj in kako boste star izdelek predelali. Ko se boste lotili dela, se bo vsaj na začetku velikokrat zgodilo, da boste pri predelavi storili napako. (Interismo, b. d.).

Če imate odličen projekt obnavljanja pohištva v glavi, vendar vas skrbi, ali je končni rezultat res dober (morda pohištvo še vedno redno uporabljate), raje poskusite in združite in mešajte tkanine, teksture, barve ali materiale, glede na vaše razpoloženje. Na koncu boste izdelali nekaj povsem unikatnega (Interismo, b. d.).

2.1.2.3 *Upcycling: vdihnite novo življenje starim stvarim*

Stare knjige, polomljena oblačila, stari pekači – ter stvari ni treba zavreči. Naše kreativne ideje za upcycling, vključno z navodili, kažejo, kako lahko iz starih stvari enostavno naredite okraske, darila ali kose pohištva, kot je garderoba. Na ta način lahko oblikujete čudovite stvari, zaradi katerih je nakup novega nepotreben (Mrak, 2012).

2.1.2.4 *Prednosti upcyclinga*

Ta tehnika zmanjšuje porabo novih izdelkov. S pomočjo *upcyclinga* se zmanjšajo stroški surovin. Surovine ponovno uporabimo, s čimer podaljšamo življenjsko dobo stvari (Mrak, 2012; Zeleniobnovljivi viri, b. d.).

2.1.2.5 *Praktični primeri*

Ni nujno, da je okrasitev lastnega doma draga. *Upcycling* vam tukaj priskoči na pomoč. V vsaki hiši in stanovanju so stare, morda odvečne stvari, ki smo jih nekoč kupili, ker so nam ustrezale, a nam vsekakor trenutno več niso všeč ali pa so neuporabne. Te stvari lahko ponovno uporabimo z upcyclingom. Z oblekami, majicami ali oblačili, ki jih ne nosimo več, lahko izrežemo in naredimo barvno prevleko za kavč. (PlanetDesign, b. d.; Upcycling Ideas, b. d.).

Ste na dnu omare odkrili enega ali dva para natikačev v živobarvnih barvah, ki jih niste nosili že leta? Iz tega lahko izdelate okrasno držalo za sončna očala. Če so čevlji umazani in jih ni mogoče čisto očistiti, jih preprosto pobarvajte z barvito akrilno barvo. Ali pa na sredini primete vrvi (morda še vedno imate staro preskakovalno vrv) in naredite vozle, tako da imate zanko nad vozlom, oba konca vrvi pa visita spodaj. Natikače pritrdite na vrvi z univerzalnim lepilom - zunanji deli spodnjega dela čevljev, tako da držijo konce vrvi narazen. Nato vsak konec vrvi spet zavozlajte na dnu. Zdaj zabijte žebelj v steno in kreativno dekoracijo stene lahko obesite na zanko (PlanetDesign, b. d.; Upcycling Ideas, b. d.).

Kaj storiti s puloverjem, ki je preluknjan na enem mestu, tako da ga ne morete več prodati ali podariti? Imava dve ideji za upcycling, kako lahko iz starega puloverja sešijete prevleko za blazino ali pa z rokavom pokrijete kozarec za sveče. Navodila: Iz puloverja izrežite dva pravokotnika - en rob naj bo spodnji pas puloverja. Nato koščke sešite skupaj, desni strani skupaj, razen roba s pasom, ki ga pustite odprtega. Nato obrnite prevleko, vstavite blazino, obrnite pas in ga zašite ročno. Za tiste, ki ne znajo šivati, pa lahko iz rokava puloverja pokrijete kozarec sveče (PlanetDesign, b. d.; Upcycling Ideas, b. d.).

2.1.3 Koraki za recikliranje materialov

Recikliranje vključuje tri korake, ki ustvarjajo neprekinjeno zanko, ki jo predstavlja znani simbol za recikliranje (Tovarna dela, 2011).

1. korak: Zbiranje in obdelava

Obstaja več načinov zbiranja recikliranih materialov, vključno z zbiranjem ob robnikih, odlagališčih in programih deponiranja ali vračila (Tovarna dela, 2011).

Po zbiranju se reciklirani materiali pošljejo v objekt za predelavo, da se razvrstijo, očistijo in predelajo v materiale, ki se lahko uporabijo v proizvodnji. Reciklažni materiali se kupujejo in prodajajo tako kot surovine, cene pa naraščajo in padajo glede na ponudbo in povpraševanje (Tovarna dela, 2011).

2. korak: Proizvodnja

Vse več današnjih izdelkov se proizvaja z reciklirano vsebino. Skupni gospodinjski predmeti, ki vsebujejo reciklirane materiale, vključujejo naslednje: časopisi in papirnate brisače, aluminijaste, plastične in steklene posode za brezalkoholne pijače, jeklene pločevinke, plastične steklenice detergenta za perilo, reciklirani materiali se uporabljajo tudi na nove načine, na primer reciklirano steklo v asfaltu za asfaltiranje cest ali predelana plastika v preprogah (Tovarna dela, 2011).

3. korak: Nakup novih izdelkov iz recikliranih materialov

Z nakupom novih izdelkov iz recikliranih materialov pomagata zapreti krog recikliranja. Obstaja na tisoče izdelkov, ki vsebujejo reciklirano vsebino. Ko greste po nakupih, bodite pozorni na naslednje:

- izdelki, ki jih je mogoče enostavno reciklirati,
- izdelki, ki vsebujejo reciklirano vsebino (Tovarna dela, 2011).

Spodaj je navedenih nekaj izrazov:

Izdelek z reciklirano vsebino - izdelek je bil izdelan iz recikliranih materialov, bodisi zbranih iz programa recikliranja bodisi iz odpadkov, predelanih med običajnim proizvodnim procesom. Nalepka bo včasih vsebovala, koliko vsebine je iz recikliranih materialov (Tovarna dela, 2011).

Vsebina po porabi - zelo podobna reciklirani vsebini, vendar material prihaja le iz recikliranih materialov, ki jih potrošniki ali podjetja zberejo s programom recikliranja (Tovarna dela, 2011).

Izdelek za recikliranje - izdelki, ki jih je mogoče po uporabi zbrati, predelati in izdelati v nove izdelke. Ti izdelki ne vsebujejo nujno recikliranih materialov. Ne pozabite, da v vaši skupnosti ni mogoče zbrati vseh vrst recikliranih materialov, zato se pred nakupom prepričajte pri svojem lokalnem programu recikliranja (Tovarna dela, 2011).

2.1.4 Prednosti recikliranja

Recikliranje je ključnega pomena za prihodnje zdravje našega planeta, saj zmanjšuje količino odpadkov, poslanih na odlagališča in sežigalnice. Ohranja naravne vire, kot so les, voda in minerali. Povečuje gospodarsko varnost z dotikom domačega vira materialov. Preprečuje onesnaženje z zmanjšanjem potrebe po zbiranju novih surovin. Varčuje z energijo. Podpira ameriško proizvodnjo in ohranja dragocene vire. Pomaga pri ustvarjanju delovnih mest v reciklažni in proizvodni industriji (E3.si, 2020).

Prednosti recikliranja so zaradi:

ohranjanja naravnih virov

Naravni viri so na našem planetu omejeni, ponekod jih že primanjkuje. Na temeljni ravni recikliranje papirja in lesa reši drevesa in gozdove. Da, lahko posadite nova drevesa, vendar ne morete nadomestiti pragozdov ali pragozdov, ko so izgubljena. Recikliranje plastike pomeni ustvarjanje manj nove plastike, kar je vsekakor dobro, še posebej, ker je običajno narejeno iz ogljikovodikov na fosilna goriva. Recikliranje kovin pomeni manj potrebe po tveganem, dragem in škodljivem rudarjenju in pridobivanju novih kovinskih rud. Recikliranje stekla zmanjšuje potrebo po uporabi novih surovin, kot je pesek - težko je verjeti, vendar zaloge nekaterih vrst peska po vsem svetu postajajo vse manjše (E3.si, 2020).

varovanja ekosistemov in prosto živečih živali

Recikliranje zmanjšuje potrebo po pridelavi, žetvi ali pridobivanju novih surovin z Zemlje. To pa zmanjšuje škodljive motnje in škodo, ki nastaja v naravnem svetu: manj posekanih gozdov, preusmerjenih rek, divjih živali poškodovanih ali razseljenih in manj onesnaževanja vode, tal in zraka (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

In seveda, če naši plastični odpadki niso varno odloženi v recikliranje, jih lahko odpihnejo ali sperejo v reke in morja ter končajo na stotine ali tisoč kilometrov stran, onesnažujejo obale in vodne poti ter postanejo problem za vse (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

zmanjšanja povpraševanja po surovinah

Naraščajoče povpraševanje po novih stvareh v svetu je povzročilo, da je bilo več najrevnejših in najbolj ranljivih ljudi (na primer tistih, ki živijo v gozdovih ali rečnih sistemih) razseljenih iz svojih domov ali kako drugače izkoriščanih. Gozdne skupnosti se lahko izselijo zaradi iskanja poceni lesa, reke pa so lahko onesnažene s proizvodnimi odpadki (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Bolje je reciklirati obstoječe izdelke, kot pa poškodovati skupnost ali zemljišče nekoga drugega pri iskanju novih surovin (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

varčevanja z energijo

Izdelava izdelkov iz recikliranih materialov zahteva manj energije kot izdelava iz novih surovin. Včasih je to velika razlika v energiji. Na primer: za proizvodnjo novega aluminija iz starih izdelkov (vključno z recikliranimi pločevinkami in folijo) se porabi 95% manj energije kot pri izdelavi iz nič. Pri jeklu je prihranek energije približno 70% (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Pri izdelavi papirja iz recikliranega papirja se porabi 40 % manj energije kot pri izdelavi iz neobdelanih lesnih vlaken (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Količina energije, ki je rešil pred recikliranjem eno stekleno steklenico, lahko napaja staro 100-vatna žarnica za 4 ure in LED ekvivalent za veliko dlje novo nizko energijo (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

zmanjšanja podnebnih emisij ogljika

Ker recikliranje pomeni, da morate pri pridobivanju in predelavi novih surovin porabiti manj energije, povzroča manjše emisije ogljika. Prav tako zadržuje potencialno odpadke, ki sproščajo metan, z odlagališč (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Zmanjšanje emisij ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov v ozračje je ključnega pomena za ustavitev katastrofalnih podnebnih sprememb (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

ceneje kot zbiranje in odlaganje odpadkov

Lambeth Council v Londonu je poudaril, da je "6 -krat ceneje odlagati reciklirane odpadke kot splošne odpadke." Torej, več ko reciklirate in manj ko ga odložite v koš, več prihranite denarja, kar bi moralo biti dobro za gospodinjstva, podjetja in lokalne javne službe (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Recikliranje živilskih odpadkov in zelenih odpadkov je tudi odlična ideja, saj pogosto nastane veliko dragocenega komposta, ki ga lahko uporabimo za pridelavo več hrane in drugih poljščin (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

odpravljanja brezposelnosti mladih

Pandemija koronavirusa je povzročila opustošenje na vseh področjih našega življenja, vključno z zaposlovanjem. Brez dela je širom po svetu veliko mladih, starih od 16 do 24 let, in pričakuje se, da se bo število še povečalo (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Namesto da bi podpirale upadajočo in onesnažujočo industrijo, bi morale vlade zagotoviti sredstva za preživetje v prihodnosti z vlaganjem v več zelenih delovnih mest (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Trenutno mlade poučujejo in jim dajejo karierne nasvete o delovnih mestih, ki jih morda čez 10 let sploh ne bo. Pripravljajo jih na neuspeh, kjer bi jih lahko usposobili za uspeh (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

Dejstvo je, da recikliranje ustvarja nova delovna mesta. Agencija EPA je objavila pomembne ugotovitve o gospodarskih koristih industrije recikliranja s posodobitvijo nacionalne študije Recikliranje ekonomskih informacij (REI) leta 2016. Ta študija analizira število delovnih mest, plač in davčnih prihodkov, ki se pripisujejo recikliranju. Študija je pokazala, da so v enem letu dejavnosti recikliranja in ponovne uporabe v Združenih državah predstavljale: 681.000 delovnih mest, 37,8 milijarde dolarjev plač; in 5,5 milijarde dolarjev davčnih prihodkov. To pomeni 1,17 delovnih mest na 1000 ton recikliranega materiala in 65,23 USD plač ter 9,42 USD davčnih prihodkov za vsako tono recikliranega materiala (Confidential Shredding, 2021; E3.si, 2020).

2.1.5 Recikliranje v Sloveniji

Recikliranje odpadkov v Sloveniji še vedno ni popolnoma zaživel. Kljub temu da se posamezna komunalna podjetja trudijo, da nas sprotno obveščajo o odvozu posameznih vrst odpadkov, še vedno nekateri mečejo vse vrste odpadkov v eno vrečo. Tudi mediji skrbijo za množično ozaveščanje prebivalcev o pomembnosti ločevanja odpadkov. Glede na to, da smo Slovenci dokaj razumevajoč in učeč se narod, pa pri ločevanju odpadkov še zelo zaostajamo za ostalim razvitim svetom. Saj ločimo le 36% odpadkov. Res pa je, da se v današnjem času v Sloveniji mešajo različne kulture in prav tako se stara prebivalstvo. Navada pa ostaja železna srajca (ARSO, b. d.).

Če nimamo zabojnika pred nosom, se nam ne da ločevati in odpeljati smeti nekaj par sto metrov od stanovanja. Tudi pri drugih stvareh je tako. Tako se potem taki mešani odpadki odlagajo na odlagališča, namesto da bi šli v predelavo. Tako bo recikliranje odpadkov v Sloveniji še naprej velik državni in družbeni projekt. Trajnostni razvoj na področju ločevanja in predelave odpadkov ima namen predvsem zmanjšati količino odpadkov. Ozaveščanje prebivalstva na tem področju je še zelo v povojih. Predvsem v mestnih središčih bi bilo potrebno nenehno izvajanje aktivnosti ozaveščanja prebivalstva o zmanjševanju odpadkov iz gospodinjstev. Na vasi je teh problemov manj, kajti doma pridelana hrana in pijača se pakira v embalaže, ki jih lahko večkrat uporabijo. Tako jim ostane zelo majhna količina plastične embalaže. Kovinske skorajda ni. Mogoče pločevinke pijač in ostanki konzerv. Pa še teh je bolj malo. Organske odpadke predelajo v hrano za živali. Papir skurijo v pečeh. Steklo pa se odvrže le polomljeno, tega pa je zelo malo. Na spletnih straneh podjetij za ravnanje z odpadki je kar nekaj

statističnih podatkov o naši pridelavi odpadkov. Ta podjetja pa potem skrbijo za recikliranje odpadkov v Sloveniji (ARSO, b. d.).

Povprečen človek v življenju ustvari 33 ton odpadkov. V Sloveniji letno pridelamo 436 kg odpadkov na leto na prebivalca. Kar dve tretjini se jih da predelati. Največji problem so plastični odpadki. Pridelamo jih pa največ. Vendar pa je doba, da ti odpadki razpadejo kar trikrat daljša kot naše življenje. Zato je predelava teh odpadkov največji izziv človeštva. Še vedno pa približno tretjina plastične embalaže konča v morju. Na skrajnem jugovzhodu Tihega oceana so že celi otoki plastične embalaže, ki so jo tokovi s celega sveta prinesli do tja. Tudi naravoslovci, preiskovalci morskih živali poročajo, da ima že vsaka deseta žival v oceanu poln želodec plastike, ki je smrtonosna za njih. Recikliranje odpadkov v Sloveniji, kar se tiče plastike, je še najbolj učinkovito (ARSO, b. d.).

2.2 Hitra moda

2.2.1 Kaj je hitra moda?

Le redki med nami vedo, kaj je hitra moda, čeprav nas obkroža in so naša življenja prežeta z njo. Namenjena je vsakodnevni trošenju, ne le na področju oblačil, neprestano potrebujemo nekaj novega in cene so dostopne, majica denimo stane slabih 5 evrov. Kaj vse pa je skrito za to nizko ceno, kot da nas ne zanima več. Pa nam je res tako nepomembno, da je za to nizko ceno skrito celo kolesje, sistem, ki je v devetdesetih letih pogubil tudi večino slovenskih tekstilnih tovarn, v nečloveških delovnih pogojih zaslužuje milijone delavcev najrevnejših držav in pogubno vpliva na okolje? Ga potrebujemo ali ono potrebuje nas (Primožič, 2019)?

V želji, da ostanemo modni in v trendu, veliko ljudi stalno posodablja svojo omaro z novimi, hitrimi oblačili. Izraz "hitra moda" ali "hitro oblačilo" se uporablja za oblačila, ki so znana po svoji ugodni ceni in slabih materialih. Ta oblačila, ki so narejena na azijskem trgu, zaradi slabe kakovosti po navadi ne zdržijo več kot leto dni, zato njihovi ostanki kmalu romajo v smeti, od tam pa na odlagališča odpadkov. A tam se ne znajdejo le ponošena in neuporabna oblačila, tudi popolnoma nosljiva oblačila pristanejo na deponijah, saj se ljudem preprosto ne da ali pa nimajo časa za njihovo prodajo. Slovenci naj bi tako letno zavrgli 70 ton rabljenih oblačil, v Veliki Britaniji pa kar 300.000 ton, ki so vredna 140 milijonov £ (Primožič, 2019; Wrap, 2017).

Druga največja industrija, takoj za naftno, je tekstilna. Letno se v svetu proda 35 milijard kosov oblačil. Večina teh oblačil pristane na odlagališčih in v sežigalnicah (Primožič, 2019).

Tekstilna industrija je ena največjih onesnaževalk okolja, saj le pri obdelavi in barvanju blaga onesnažuje predvsem azijske reke. Nepopravljiva škoda se dela prsti tudi pri pridelavi bombaža, saj leta za uspešno rast potrebuje zelo velike količine vode ter škodljivih pesticidov (Primožič, 2019).

Že sama proizvodnja poceni oblačil onesnažuje okolje, potem pa ta ista oblačila zaradi slabe kakovosti že po nekaj dneh pristanejo med odpadki ali v zabojnikih za prodajo naprej, ki pa se ne zgodi. V Tekstilnici so opazili, da je marsikatera organizacija, ki je zbirala oblačila za prodajo v zbirne centre, svoja vrata že zaprla. Poceni oblačila so tako slabe kakovosti, da jih v tujini ne sprejemajo več, saj imajo z njimi samo stroške, stroške prevoza v sežigalnice zato nakupujemo odgovorno (Primožič, 2019).

Rešitev se skriva v nas vseh. Industrija hitre mode je močna, bogata in vplivna. Mi kot kupci lahko vplivamo tako, da bomo kupovali kakovostna oblačila, s certifikati trajnostne proizvodnje. Takšna oblačila pa imajo svojo ceno in – prav je tako (Primožič, 2019).

V odgovor na posledice, ki jih prinaša hitra moda in v spomin na vse tekstilne delavce, ki so 24. 4. 2013 umrli pod ruševinami tovarne Rana Plaza v Bangladešu, je nastalo gibanje modna revolucija. Ta se zgodi enkrat letno in traja od 22. 4. do 28.4. Tragedija, v kateri je umrlo 1130 ljudi, poškodovanih pa je bilo več kot 2500 ljudi, je botrovala temu, da se je javnost prebudila, mediji pa so začeli vse več opozarjati

na kršitve pravic tekstilnih delavcev v azijskih državah. Nekateri potrošniki so tako prvič slišali o tem, da njihovo poceni majico z zdravjem plačajo tisti, ki so mu jo naredili (Primožič, 2019).

Preiskava, ki je sledila tej obsežni in žalostni nesreči, je pokazala, da so bili lastniki tovarne seznanjeni z nevarnostjo, ki jo za delavce predstavlja neprimerna stavba, a so jih kljub temu priganjali, da dosegaajo zastavljene kvote narejenih oblačil, saj bi drugače lahko izgubili pogodbe s tekstilnimi blagovnimi znamkami. Ko so prestrašeni delavci iskali pot iz goreče stavbe, so ugotovili, da so vanjo zaklenjeni, delovodje pa so jih celo priganjale k nadaljevanju dela (Primožič, 2019).

6 let kasneje kar 100 držav po svetu sledi tednu modne revolucije, ki opozarja na težke in nevarne razmere, v katerih delajo azijski tekstilni delavci in spodbuja ljudi h kupovanju etičnih in pravično narejenih oblačil. Kmalu po tragediji Rana Plaza je 200 velikih blagovnih znamk, kot so Zara, Mango, Benetton in Walmart skupaj s sindikati podpisali zavezujoč dogovor, da bo 100 neodvisnih inšpektorjev vsak mesec pregledovalo 500 velikih azijskih tekstilnih tovarn. Prav tako je bilo po nesreči varnostno pregledanih več kot 1.100 tekstilnih tovarn. A v Indiji, ki je druga največja pridelovalka bombaža, po približnih ocenah ilegalno še vedno dela 0,5 milijona mladoletnih delavcev, otroško delo pa je velik problem tudi v ostalih velikih pridelovalkah bombaža, kot so Kitajska, Pakistan, Brazilija, Uzbekistan in Turčija (Primožič, 2019).

Za hitro modo je značilna hitra proizvodnja poceni oblačil, ki sledijo najnovejšim modnim trendom. Gre za oblačila, ki jih v revnih državah izdeluje poceni delovna sila (Primožič, 2019).

Kot je opozorila Greta Thunberg, nekateri v industriji uporabljajo drage kampanje, da bi ustvarili vtis, da so trajnostni, podnebno nevtralni in pravični. A gre skoraj vedno za t. i. greenwashing oziroma obliko trženja, pri kateri se javnost prepričuje, da so proizvodi, cilji in politike organizacije okolju prijazni, čeprav to niso, je opozorila (Primožič, 2019).

Mlada podnebna aktivistka je pri tem izrazila prepričanje, da v trenutnem svetu ni mogoče masovno proizvajati mode na trajnosten način. *"To je tudi eden od razlogov, zakaj potrebujemo sistemske spremembe,"* je zapisala (Primožič, 2019).

Fino je imeti kaj novega za obleči, pa še poceni je. Izdelava in prodaja oblačil, ki nazadnje pristanejo v smeteh, močno obremenjujeta okolje (Primožič, 2019).

Povprečen prebivalec Slovenije letno zavrže približno štirinajst kilogramov oblačil. Oblačila, zbrana v Sloveniji, odpeljejo v sežigalnice. Veliko oblačil nakopičimo in zamenjavo z novimi predvsem zato, ker jih lahko poceni kupimo. Kupujemo jih tudi zato, ker želimo biti moderno oblečeni. Oblačila, ki so proizvedena na tak način in jih nosimo le kratek čas, spadajo v hitro modo (Primožič, 2019).

Za hitro modo je značilna hitra proizvodnja oblačil in dobesedno kopiranje trendov visoke mode. Vsako leto je v trgovinah tudi po 10 različnih kolekcij. Oblačila se šivajo v revnih državah s poceni delovno silo (Primožič, 2019).

Taka oblačila so slabe kakovosti in zato ne zdržijo dolgo. Težava pa se pojavi tudi pri potrošnikih. Ti hitro menjajo oblačila, jih nosijo le nekajkrat, potem pa odvržejo v smeti in kupijo nova. Gre za zaprt krog, ki ga moramo prebiti (Primožič, 2019).

Hitra moda se skriva v vseh naših omarah (Primožič, 2019).

Hitra moda uničuje naš planet. Za rast bombaža se porablja ogromno vode in površin. Delavci šivajo v nečloveških pogojih in za plačo dobijo le drobiž. Bolj kakovostni kosi so mogoče res dražji, ampak zdržijo veliko dlje kot pa cenene majice, ki se razvlečejo že po prvem pranju (Primožič, 2019).

Industrija oblačil se s hitro modo uvršča med največje porabnike energije in kemikalij, proizvede pa desetino izpustov toplogrednih plinov in petino odpadnih vod na planetu.

Hitra moda ni čista moda!

Mladi za podnebno pravičnost so glasno sporočilo predali v tišini.

 Modna industrija je ena izmed največjih onesnaževalk voda, zemlje in zraka.

- 👕 Mikrovlakna iz sintetičnih oblačil prispevajo 85 % vseh plastičnih odpadkov v oceanih.
- 👕 Modna industrija prispeva približno 10 % vseh svetovnih emisij toplogrednih plinov.
- 👕 Le 1 % vseh oblačil se reciklira v nova oblačila (Primožič, 2019).

Hitra moda ni pravična moda! Poraba oblačil se je s prodorom hitre mode podvojila, kljub poskusom pa na vidiku še ni učinkovite tehnologije, s katero bi v eni od najbolj škodljivih industrij rešili problem milijonov ton odpadnega tekstila (Primožič, 2019).

Za razliko od hitre mode pa so oblačila po načelu eko mode tista, kjer naj bi bil vsak proizvod narejen tako, da nobena faza v procesu njegovega nastajanja ne bi vključevala dejavnosti, škodljivih okolju, živalim in človeku. Danes v modi eko usmerjenost pomeni predvsem pazljiv izbor materialov, proizvajalcev in prodajalcev, ki naj bi končen izdelek naredili v skladu z eko načeli. Modni oblikovalci, ki so trajnostno naravnani, skušajo preko mode in modnega ustvarjanja vplivati na socialne razmere v modnem svetu. Kar je še kako pomembno, saj se v skladu s podatki neprofitne organizacije Earth Pledge pri predelavi materialov v tekstil uporabi najmanj 8000 kemikalij, 25 odstotkov vseh pesticidov pa je uporabljenih za gojenje neorganskega bombaža. Vse to povzroča veliko škodo ljudem in okolju.

Kaj vse je torej eko moda? K eko modi sodijo oblačila, ki so narejena po veganskih standardih, etično proizvedena oblačila, oblačila, nastala tako, da ohranjajo nacionalno kulturo (npr. iz idrijske čipke), oblačila, narejena v duhu pravične trgovine, oblačila iz organskih materialov, oblačila iz recikliranih materialov ter vintage oziroma second hand oblačila. Kateremu od kriterijev ustreza posamezen izdelek, lahko preverite po certifikatih, navedenih na oblačilih (Primožič, 2019).

Počasna moda pa nasprotno zagovarja kupovanje manjšega števila oblačil, ki so bolj kakovostna. Zato tudi zdržijo dalj časa. Cilj ni imeti ogromne omare, ampak nekaj ključnih kosov, ki jih pogosto nosimo (Primožič, 2019).

Rabljena oblačila so veliko prijaznejša do okolja.

Vsak posameznik lahko pri sebi naredi veliko. Cilj je v tem, da kupujemo manj in kakovostno. Rabljena oblačila so super, s prijateljicami si lahko izmenjate kose, ki jih ne nosite več. Predvsem pa poskrbimo za svoja oblačila, da bodo dolgo zdržala (Primožič, 2019).

2.2.2 Nakup novih oblačil

V intervjuju za modno revijo je Greta Thurnberg obenem izpostavila, da že nekaj let ni kupila novih oblačil. *"Nazadnje sem nekaj kupila pred tremi leti, in še to je bilo rabljeno. Enostavno si sposodim stvari od ljudi, ki jih poznam,"* je dejala. V sporočilu za javnost so pri reviji poudarili, da se strinjajo z načeli Thunbergove glede trajnostnega načina življenja in varstva okolja. Oblačila, ki jih Thunbergova nosi, so ustvarjena iz trajnostnih in recikliranih materialov (Abram, 2020).

Modna industrija s povečano hitrostjo išče rešitve, saj je ena izmed tistih, ki najbolj onesnažujejo.

2.2.3 Naravni materiali

Naravni materiali so tisti, ki jih najdemo v naravi. Njihova uporaba ne bazira na nafti. Delimo jih v dve skupini – rastlinsko in živalsko. Najbolj razširjen rastlinski material je bombaž, najbolj razširjen živalski material pa volna. Nekateri proizvajalci materiale reciklirajo tako, da poberejo ostanke iz tekstilnih tovarn in jih znova predelajo. Čeprav ima bombaž velik ogljični odtis zaradi njegove vzgoje in predelave, je organski bombaž obravnavan kot eko izbira, saj njegova pridelava ne vključuje pesticidov in drugih kemikalij. Nekateri eko oblikovalci eksperimentirajo z bambusovimi vlakni, vendar pa je v spreminjanju trdega bambusa v mehka vlakna potrebnih toliko kemikalij, da bi težko govorili o res eko materialu. Eden od najboljših eko modnih materialov je konoplja, vendar pa jo v mnogih državah, tudi pri nas, kmetje lahko gojijo le v omejenih količinah. Na videz kontradiktorno, a resnično je, da umetni materiali onesnažujejo manj kot naravni. Prvič zato, ker za pridobivanje ne potrebujemo gojenja rastlin. S procesom predelave, tehnologijo, imenovano AirDye, je odpadel tudi zadržek zaradi uporabe vode v

procesu barvanja in tiskanja blaga (gojenje bombaža, na primer, zahteva ogromno vode) (Thpanorama, b. d.).

2.2.4 Pristaši eko mode

Med znanimi osebnostmi, ki prisegajo na eko modo, so modna oblikovalka Stella McCartney, pevec Bono in še nekateri drugi. Eko modele rade oblečejo zvezdnice, kot so Natalie Portman, Cameron Diaz, Alicia Silverstone, Adrian Grenier, Jennifer Aniston in Salma Hayek. Eko modo obožuje glavna igralka v seriji *Kosti* Emily Deschanel. Še posebej ljube so ji znamke Loyale, Bahar Shapar, Organic by John Patrick, Linda Loudermilk in Ecoskin. Emma Watson ima svojo lastno eko linijo oblačil. Prvo eko linijo je ustvarila za blagovno znamko People Tree. Kolekcija je bila izdelana iz certificiranega organskega bombaža, ki ga ročno pridelujejo v okviru pravične trgovine, ter obarvana z naravnimi barvili. Drugo eko linijo je naredila v sodelovanju z znano modno hišo Ferretti (Uredništvo, b. d.).

2.2.5 Zelene modne znamke

Eko modnih revij danes več ne manjka. Eko dogodke srečujemo na newyorškem tednu mode, na modnih vrhuncih v Riu, v Miamiju se odvija Green Fashion Show, modni dogodek, posvečen izključno eko modi. Eko trendu se ne morejo izogniti niti multinacionalke, kot je H&M. Ta je pri modnih kosih, ki so nastali v sodelovanju z modno hišo Lanvin in smo jih imeli na policah trgovin v letu 2010, uporabil tudi ostanke blaga in iz njih izdelal kolekcijo oblačil za leto 2011. Modne znamke, ki se ukvarjajo zgolj z eko oblačili, postajajo nove zvezde modnega trga. Zvezdniški status med eko znamkami nosijo znamka Annie Greenabelle, ki kombinira organske materiale in recikliranje, med končnimi izdelki pa blestijo eko večerne obleke, brez katerih boginja zelene mode enostavno ne more, znamka Edun, ki sta jo ustvarila Bono in njegova žena Ali Hewson leta 2005, in Katharine Hamnett, oblačila oblikovalke, sloveče po modnih inovacijah in uporabi organskega bombaža. Slednja je osvojila modni svet predvsem s svojimi majicami z eko usmerjenimi napisi. Med najbolj priljubljenimi eko znamkami na svetu so še etično usmerjen People tree, Kuyichi, Ciel, Beyond skin in še nekatere druge. Eko moda je dostopna tudi pri nas. Med odmevnimi dogodki, povezanimi z eko modo, je na primer Ljubljanski Vintage vikend, o katerem lahko več preberete na www.vintagevikend.com. Na voljo so oblačila iz organskih materialov, na primer oblačila iz konoplje (<https://www.hannah-biz.si/>). Počasi, a zanesljivo prihaja k nam vedno več znamk, ki nosijo oznako eko. Nedvomno jih bo v prihodnje vsako leto več (Uredništvo, b. d.).

2.3 Krožno gospodarstvo in oblikovalski izziv

Krožno gospodarstvo je temelj za prehod v nizkoogljično družbo in je namenjen ohranjanju in podaljševanju življenjske dobe surovin in materialov v različnih oblikah in namenih. Ker se nanaša na vsa področja našega življenja, zahteva spremembo v razmišljanju in delovanju vseh nas.

S projektom Krožno gospodarstvo in oblikovalski izziv mladi spoznavajo načela in pravila krožnosti, primere iz prakse, raziskujejo in načrtujejo krožni akcijski načrt v šoli ali na domačem dvorišču. Tako bodo krožnost udeleževali na svoji strokovni in profesionalni poti v prihodnosti. Pomemben pripomoček za izvajanje projekta je priročnik Ekošola spodbuja krožno gospodarstvo na povezavi: <https://ekosola.si/wp-content/uploads/2021/08/Priročnik-E-SPACE-2020.pdf> (Ekošola, 2021).

Vsebinsko ga lahko povežemo z drugimi projekti, ki obravnavajo različne vrste surovin, odpadne materiale ter njihovo recikliranje (Ekošola, 2021)

2.3.1 Odpadkom dajemo novo življenje

Katere odpadke lahko ločujemo? Kaj je snovni krog? Kaj pomeni, da damo odpadkom novo življenje?

Otroci in mladi skozi projektne aktivnosti spoznavamo pomen ločenega zbiranja odpadkov ter krogotoke za odpadne materiale iz vsakdanjega življenja. Pomagamo si lahko tudi z odličnim didaktičnim gradivom, ki je - tako kot opis projekta - na voljo na (Ekošola, 2021).

2.3.2 Ne zavrzi oblek, ohrani planet

Mlade učijo in navajajo na odgovorno ravnanje z rabljenimi in odsluženimi oblačili po načelih: zmanjšaj – ponovno uporabi – recikliraj.

Projekt spodbuja ločeno zbiranje rabljenih in odsluženih oblačil, njihovo izmenjavo, podarjanje, popravila, predelavo in ponovno uporabo. Prispevaj, da odslužena oblačila ne končajo na odlagališču odpadkov (Ekošola, 2021).

2.3.3 Program Ekošola – več kot 700 vrtcev, šol in fakultet

Vsi so nastali v ustanovah programa Ekošola. Vanj je v Sloveniji vključenih več kot 700 ustanov od vrtcev do fakultet, ki vsako šolsko leto izvedejo 4.000 okoljskih aktivnosti. Svojo bogato okoljsko prakso so se odločili predstaviti tudi drugim, kmalu jo bodo dopolnili s primeri z drugih tematskih področij. Obenem poudarjajo, da je Ekoskladovnica odprta za dopolnjevanje in pričakujejo, da bodo svoje primere predstavile tudi druge organizacije (Ekošola, 2021).

Ekoskladovnica vsebuje dobre prakse, ki so doslej nastale v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, vključno z ustanovami za osebe s posebnimi potrebami, dijaških domovih in fakultetah v programu Ekošola. Nekateri primeri so del mednarodnih projektov, drugi so povsem prilagojeni lokalnemu okolju in točno določenim potrebam posamezne ustanove oziroma otrok (Ekošola, 2021).

Primeri v Ekoskladovnici so usmeritev in pomoč, kako dopolniti ali popestriti učne načrte, interesne in popoldanske dejavnosti. Nacionalni koordinator programa Ekošola mag. Gregor Cerar pojasnjuje: »Uporabna je za vzgojitelje, učitelje, pedagoge, študente, koristi pa tudi staršem in drugim, ki si prizadevajo za okoljsko ozaveščenost. Ugotavljamo, da je prenos znanja in dobrih praks ključen sprožilec zanimivih, novih zamisli in projektov.« Zato k dodajanju okoljskih praks vabijo tudi druge organizacije (Ekošola, 2021).

Ekoskladovnica je del novega obširnega sistema Ekoportal, ki so ga v programu Ekošola razvili namensko za vključene vrtce, šole, fakultete in domove. Omogoča, da sistematično načrtujejo, izvajajo in spremljajo svoje okoljske aktivnosti po metodologiji sedmih korakov programa Ekošola in merijo svoj napredek. Čeprav je Ekoportal zasnovan kot zaprt sistem, lahko koordinator v posamezni ustanovi omogoči vpogled tudi drugim zainteresiranim posameznikom, npr. staršem, sodelujočim strokovnjakom in drugim (Ekošola, 2021).

Osnovno načelo delovanja programa Ekošola je, da bodo otroci, učenci in dijaki kmalu v prihodnosti vplivali in sprejemali pomembne odločitve na vseh ravneh našega življenja. Skozi dejavnosti v programu postajajo ambasadorji za uresničevanje trajnostnega razvoja ter vplivajo tudi na obnašanje odraslih ter spreminjajo njihove vzorce ravnanja. Program Ekošola je šola za življenje, zato v njem uresničujemo naslednja načela:

skrb za človeka vključuje varovanje zdravja, izgradnjo medsebojnih odnosov ter skrb za okolje in naravo, okoljska vzgoja je sestavni del ciljev in vsebin vsakega predmeta v izobraževalnem programu, naravoslovne dejavnosti povezujejo cilje in vsebine med predmeti, vrednostni cilji so sestavni del življenja šole, dejavnosti mladih so odraz ustvarjalnosti, novih idej in konkretnih akcij oziroma projektov, vzgojno delo znotraj šole je celovito in povezano z lokalno skupnostjo in odločevalci, prihodnost je v povezovanju mladih med državami Evrope in sveta (Ekošola, 2021).

Ekošola bogati čustvene vezi otrok in mladih do narave. Uči jih spoštovati drugačnost in ceniti naravne dobrine. Učencem in učiteljem daje priložnost, da znanje, ki ga pridobijo pri pouku, uporabijo v vsakdanjem življenju v šoli in izven nje. Za izpeljavo ciljev okoljskega izobraževanja izbira zanimive

metode dela ter učencem pomaga uporabiti znanje, ki so ga osvojili pri pouku, za reševanje vsakdanjega življenja (Ekošola, 2021).

2.3.3.1 Prva delavnica z naslovom »Ekošola in krožno gospodarstvo«

Krožno gospodarstvo je ena izmed najbolj aktualnih tem v Evropski uniji in Sloveniji. Zato je v letošnjem šolskem letu na ravni Eco-Schools International zasnovan projekt E-SPACE: Ekošola spodbuja krožno gospodarstvo. Pilotno ga izvajamo samo v Sloveniji in Latviji, osrednje aktivnosti pa so namenjene učencem zadnje triade OŠ in srednješolcem (Ekošola, 2021).

"Ekološki materiali in oblačila so bolj zdravi in prijetni za kožo, obenem pa pomagajo ohraniti čistejši zrak in vodo. Proizvodnja ekoloških tkanin je okolju prijazna in sledi trajnostnim načelom. Poraba vode je manjša za kar 94 odstotkov, poraba energije za 60 odstotkov, v okolje pa se sprosti za 32 odstotkov manj ogljikovega dioksida," je še razložila Zavašnikova (Ekošola, 2021).

Industrija hitre mode je druga največja onesnaževalka, takoj za naftno industrijo. Povzroča deset odstotkov izpustov ogljikovega dioksida, za 20 odstotkov odpadnih industrijskih vod in 92 milijonov ton oblačil, ki končajo na odlagališčih ali v sežigalnicah. Več kot 60 odstotkov tekstilnih vlaken je sintetičnih, pridobljenih iz nafte. Poliester, najbolj razširjeni sintetični tekstilni material, ki je hkrati zelo poceni, se razgrajuje približno 300 let (Ekošola, 2021).

2.3.4 Kupovanje iz druge roke in boljši izkoristek obstoječe garderobe

V začetku leta 2021 se je o tem razpisal tudi The Guardian v članku *Could I go a year without buying any new clothes?* (Bi lahko zdržala vse leto brez kupovanja novih oblačil?, op. p.), v katerem avtorica Lauren Bravo razkriva, kako se je razšla s hitro modo, veliko uničevalko okolja (Grbin, 2020).

Sicer se ni povsem odpovedala modi, le hitri modi in posledično novim oblačilom. Zdaj raje pobrskava med kosi iz druge roke, kar predstavlja čisto drugačno izkušnjo nakupovanja. "Če odideš domov praznih rok, se ne počutiš tako poraženo. Prihranil si denar, a si se še vedno imel lepo." (Grbin, 2020).

2.3.4.1 Trajnostna bilka upanja za modo

V Sloveniji se je sodeč po raziskavi modnega iskalnika GLAMI povpraševanje po trajnostni modi povečalo za 170 odstotkov v primerjavi z letom 2020, število naročil pa za 96 odstotkov (Marketing Magazin, 2021).

Podatke so pridobili s spremljanjem števila odhodnih klikov na straneh izdelkov iz trajnostnih materialov na modnem iskalniku GLAMI. Organski bombaž, perilo, konoplja, liocel in recikliran poliester, veljajo za bolj naravne ter okolju prijaznejše trajnostne materiale (Marketing Magazin, 2021).

2.3.4.2 Trajnost kot ključni trend v modni industriji

Pandemija je potrošnikom dala čas, da premislijo o svojih prioritetah in ena izmed njih je zagotovo vpliv modne industrije na naš planet. Sodeč po ugotovitvah raziskave GLAMI.si, se kljub finančni negotovosti med pandemijo, 49 odstotkov vodij spletnih modnih trgovin verjame, da je trajnost ključni trend, ki narašča. »Novi trend so ljudje po vsej Evropi začeli opazovati in ga tudi vse bolj udeležati v svojem vsakdanjem življenju. Bruto vrednost blaga, realiziranega iz trajnostnih blagovnih znamk, preko uporabnikov GLAMI, je v Sloveniji v prvi polovici letošnjega leta za 230 odstotkov višja od skupne vrednosti v lanskem letu,« poudarjajo (Story, 2021).

2.3.4.3 Delovni pogoji v tekstilnih tovarnah so postali eno od meril pri nakupu

Trendu vse večjega zanimanja potrošnikov za trajnostne izdelke po besedah raziskovalcev sledijo tudi blagovne znamke, ki se trudijo kupcem zagotoviti čim več informacij o materialih in proizvodnji. Delovni pogoji v tovarnah so denimo postali eno od osnovnih meril kupcev pri odločanju o tem, ali bodo določen izdelek kupili ali ne (Etiketa magazin, 2021).

Da blagovno znamko lahko štejemo za trajnostno, mora izpolnjevati več meril. Izdelki s to oznako izpolnjujejo vsaj štiri od petih trajnostnih meril, povezanih z materiali, delovnimi pogoji ali transparentnostjo poslovanja.« (Etiketa magazin, 2021).

2.3.4.4 Vedno več prodanih rabljenih oblačil tudi na bolha.com

Na portalu bolha.com o škodljivih vplivih modne industrije na okolje ozaveščajo že vrsto let. V letu 2020 so tako na portalu objavili 7274 oglasov rabljenih hlač iz jeansa. »V primeru, da so bile vse hlače tudi prodane, smo prihranili več kot 27 milijonov litrov vode, tolikšno količino vode spiije 25.114 ljudi v svojem življenju,« poudarjajo. Trenutno je na bolha.com okoli 77 tisoč aktivnih oglasov posameznikov v kategoriji Oblačila, obutev. »S prodajo ali nakupom rabljenih oblačil ravnamo prijazno do okolja in svojega žepa. Oblačila iz druge roke in recikliranih materialov so pravzaprav postala modni trend, ki se ga poslužujejo številna velika imena modne industrije, med njimi Prada, ki izdeluje oblačila in modne dodatke iz reciklirane plastike, najdene v oceanih in ribiških mrežah. (bolha.com, 2021).

2.3.4.5 Največ se proda rabljene obutev, na svoj račun pridejo tudi nostalgiki

Mamice na bolha.com prodajo ali podarijo več kot 32 tisoč kosov otroških oblačil, kar predstavlja kar 44 odstotkov oglasov v kategoriji Oblačila in obutev. »Pa saj ni čudno, kaj bi kupovali novo, če pa vse takoj prerastejo? S kroženjem oblačil lahko vedno pridete do tistega, kar vaš otrok potrebuje v določenem obdobju, in to po ugodnejši ceni, kot če bi kupovali novo. Prav tako lahko prodate ali podarite tisto, kar je otrok prerastel, a je še vedno ohranjeno,« poudarjajo. Njihovi podatki razkrivajo, da je obutev najbolj prodajana in podarjena izdelek, in sicer tako v kategoriji Ženska oblačila in obutev (predstavlja 25 odstotkov oglasov) kot tudi v kategoriji Otroška oblačila in obutev (30 odstotkov oglasov) (bolha.com, 2021).

Za potrošnika je značilno, da veliko nakupuje in veliko troši. V to ga sili potrošniška družba, ki ustvarja umetne potrebe. Te potrebe pa za človekovo preživetje niso nujne. To velja tudi za nakup vedno novih modnih oblačil. Stara oblačila po navadi zavrnejo, kar močno onesnažuje okolje. Če bomo hoteli rešiti naš dom, planet Zemlja, bo potreben prehod na bolj etično potrošništvo na vseh področjih. Ozaveščenost in spremembe se počasi dogajajo na mnogih področjih, med drugim tudi na področju oblačil in mode. Hitro modo izpodriva trajnostna, ekološka moda. Torej moda, ki je naravnana k naravi oziroma, ki stremi k temu, da naravo s proizvodnjo čim manj obremenjuje. V tem smislu so trajnostna moda na primer reciklirana oblačila, oblačila iz druge roke in izposojena oblačila. K trajnostni modi sodijo tudi okolju prijazen nakit in modni dodatki (bolha.com, 2021).

2.3.5 "Ljudem ni mar, kaj nosite"

Novodobni problem hitre mode so tudi vplivneži, ki se jih je treba "rešiti" v želji po spremembi. Lauren je prenehala slediti vsaki znamki in vplivnežu, ki bi jo lahko spet premamili v kupovanje hitre mode, a je zato našla nove, trajnostno naravnane znamke in vplivneže (Grbin, 2020).

"Po njihovem zgledu sem resno začela večkrat nositi svoje kose, na kar sem postala ponosna. Postala sem kot otrok, ki ima svoj najljubši pullover." (Grbin, 2020).

Temu je sledilo spoznanje, da nikomur ni mar, kaj nosi in kako pogosto to nosi (Grbin, 2020).

Vsakič, ko sem oblekla isto kombinacijo, sem čakala na kazanje s prstom in neodobravajoče poglede, a se to ni zgodilo. Ker - in tega ne morem dovolj dobro poudariti - ljudem ni mar, kaj nosite. Večina se jih niti ne spomni (Grbin, 2020).

Ugotovila je, da za hitro modo preprosto nima več energije, o tem pa je začela opozarjati tudi druge: "Draga, zaslužiš si več kot hitro modo. Tako kot planet kot mi vsi." (Grbin, 2020).

Kako razdreti razmerje s hitro modo? Svoje ugotovitve je strnila v nekaj napotkov, ki bodo tudi drugim pomagali pri razdiranju razmerja s hitro modo. Kot nalašč za novo zaobljubo:

"Razstrupite" svoj digitalni nabiralnik. Odjavite se od prejemanja vseh elektronskih sporočil, ki vas premamljajo s promocijami in popusti, ter nehaite slediti vplivnežem, ki počnejo enako (Grbin, 2020).

Sledite vplivnežem, ki nosijo ponavljajoče se kombinacije. Poiščite vplivneže z dobrim vplivom, ki delijo zanimive in uporabne trike ter spodbujajo k ponovnemu nošenju kosov, ki jih že imate (Grbin, 2020).

Prepoznavajte svoje sprožilce. Pomislite na razloge, zakaj kupujete oblačila, ki jih ne potrebujete, ter kako bi lahko spremenili to vedenje. Naj gre za izogibanje določenim trgovinam ali zapravljivim prijateljem (Grbin, 2020).

Organizirajte si večer novih kombinacij. Iz omare vzemite vsa oblačila in iz njih sestavite povsem nove kombinacije, ki jih še niste nosili. Presenečeni boste, koliko novih lahko nastane, kar vas lahko spet navduši nad vašo garderobo (Grbin, 2020).

Ob posebnih priložnostih si izposodite. Kadar nastopi poseben dogodek in vas ponovno premami nakup, saj je recimo poroka prijatelja dovolj tehten razlog za lov za novim oblačilom, raje razmislite o izposoji. Izposodite si od prijatelja ali pa prek trgovin, ki se ukvarjajo z izposajo. V Sloveniji lahko to storite prek trgovine Maja's Closet, ki ponuja kose luksuznih znamk, med drugim tudi Badgley Mischka, Gucci, Dolce & Gabbana, Marchesa in Jenny Peckham (Grbin, 2020).

Presenečeni boste, kako čudovita in modna oblačila lahko nastanejo, če jih malce preoblikujemo iz recikliranih. Premierna modna revija unikatnih otroških oblačil, ki jih je iz ponovno uporabljenih materialov zasnoval znani prekmurski oblikovalec Aleš Černi, je navdušila obiskovalce (Grbin, 2020).

Ste vedeli, da v Sloveniji v enem samem letu samo s tekstilom pridelamo kar 30.000 ton komunalnih odpadkov (Grbin, 2020)?

V Zavodu Korak naprej iz Murske Sobote so, po načelu krožnega gospodarstva, zasnovali prvo slovensko modno linijo otroških oblačil iz predelanih materialov. Otroci iz Pionirskega doma pa so jih zato povabili v prestolnico (Korak naprej, 2021).

Modna otroška oblačila je oblikoval priznani prekmurski kreator Aleš Černi, ki je že kot otrok pomagal mami v domači šivalnici, potem je delal že pri slovitem Benettonu, zdaj pa, poleg tega, da dela kot krojač v SNG Maribor, oblači tudi mnoge znane Slovence (Korak naprej, 2021).

3 RAZISKOVALNI DEL

3.1 Metode dela

V okviru empiričnega dela sva si delo zastavili večplastno. Najprej sva izvedli anketni vprašalnik (Priloga 1). K sodelovanju v spletnem anketnem vprašalniku sva povabili 154 učencev iz 6., 7., 8. in 9. razreda. Izpolnjenih in primernih za obdelavo je bilo 126 vprašalnikov. Odgovore sva primerjali z lanskimi in preverili, ali se trendi na področju recikliranja ter zmanjšanja nakupa hitrih modnih kosov spreminjajo.

Nato sva intervjuvali gospo Sabino Hameršak, šiviljo, ki šiva predelana oblačila.

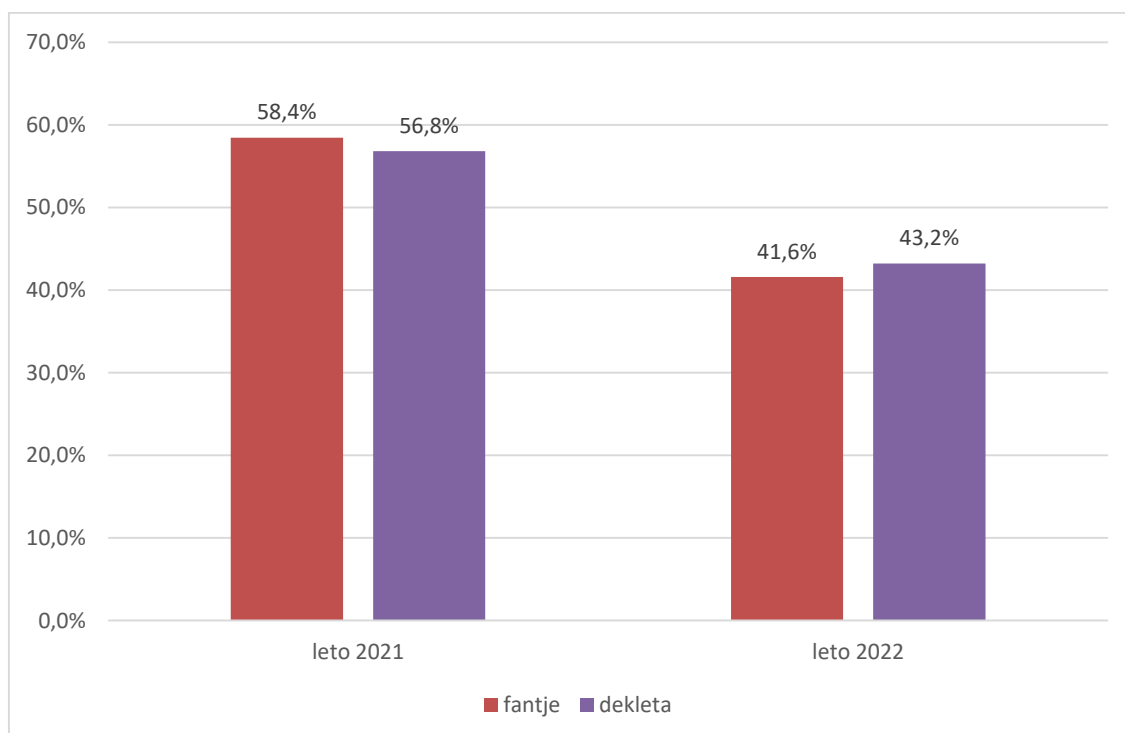
V okviru Ekošole in na svetovni dan Zemlje (22. aprila) na naši šoli vsako leto izvedemo dan dejavnosti. V letošnjem šolskem letu smo malce pohiteli in smo dan dejavnosti izvedli že v mesecu decembru. Ker je tema najine raziskovalne naloge moda, nakit in modni dodatki iz naravnih in odpadnih materialov, smo na ta dan iz naravnih, odpadnih in recikliranih materialov izdelovali:

- 👕 krila iz papirja,
- 👕 majice,
- 👕 prevleke za blazine,
- 👕 torbice,
- 👕 pokrivala,
- 👕 ...

Prav tako sva v okviru raziskovalne naloge izpeljali s pomočjo mentoric akcijo izmenjave oblačil, ki smo jo načrtovali že v lanskem šolskem letu. Na koncu sva izvedli še modno revijo, na kateri so učenci oblečeni v predelana oblačila predstavili svojo stvaritev.

3.2 Analiza anketnega vprašalnika

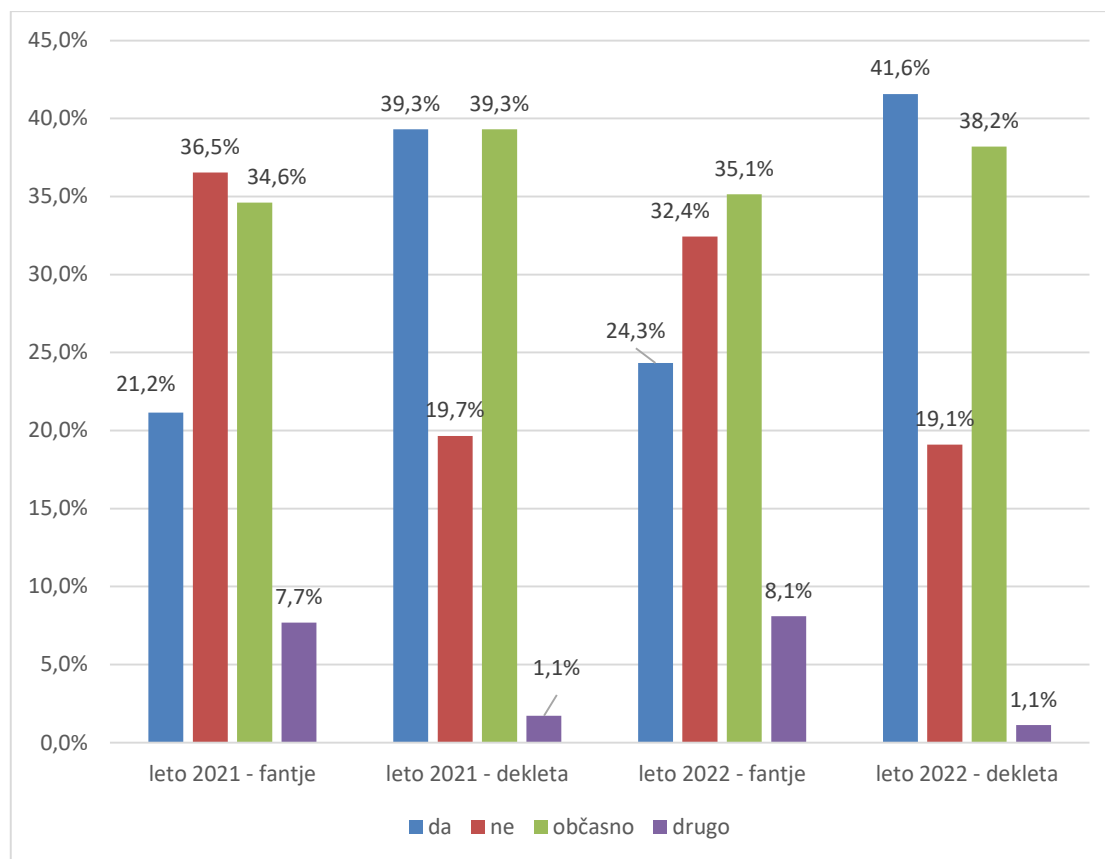
Tabela 1: Obkrožite vaš spol.

Na anketni vprašalnik je lani odgovorilo kar 169 oseb, od tega je bilo 52 fantov in 117 deklet od 5. do 9. razreda.

V letošnjem šolskem letu je na anketni vprašalnik odgovorilo 126 oseb, od tega je bilo 37 fantov in 89 deklet od 6. do 9. razreda.

Tabela 2: Pogosto kupuješ novo obleko?

Lani je 36,5 % fantov na vprašanje odgovorilo z ne, 34,6 %, da oblačila kupujejo občasno, 21,2 % jih je odgovorilo z da in 7,7 % jih je odgovorilo z drugo.

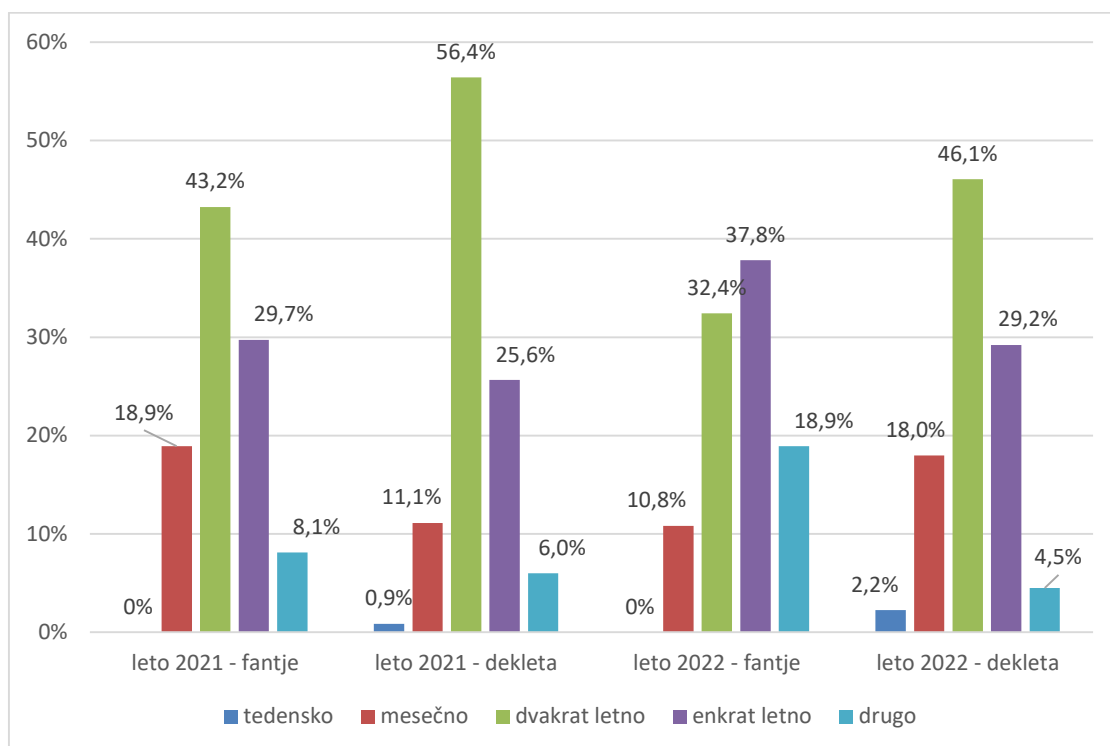
Letos je 35,1 % fantov odgovorilo, da kupujejo občasno, 32,4 % z ne, 24,3 % fantov je odgovorilo z da in 8,1 % je odgovorilo z drugo.

Lani je 39,3 % deklet odgovorilo z da, enako jih je odgovorilo z občasno, 19,7 % z ne in 1,7 % jih je označilo občasno.

V letošnjem letu je 41,6 % deklet odgovorilo z da, 38,2 % z občasno, 19,1 % z ne in 1,1 % z drugo.

Tudi v letošnjem letu je več deklet kot fantov odgovorilo, da pogosto kupujejo oblačila. V letošnjem letu se je delež deklet, ki rada nakupujejo, še nekoliko povečal. Procent deklet, ki ne kupujejo rada, je približno enak. Prav tako procent, ki označuje, da dekleta občasno kupujejo nova oblačila. Zanimivo je, da je delež fantov letos, ki ne nakupujejo radi, nekoliko padel. Delež anketiranih fantov, ki občasno kupujejo oblačila, je v lanskem in letošnjem letu skoraj enak.

Po tehtnem razmisleku sva prišli do sklepa, da punce v obdobju pubertete še vedno sledimo trendom, z oblačili izražamo svojo osebnost in pripadnost, kar je tudi vzrok, da večkrat zavijemo v trgovino z oblačili.

Tabela 3: Kako pogosto kupuješ obleko?

Lansko leto je 43,2 % fantov odgovorilo, da kupujejo oblačila dvakrat letno, 29,7 %, da jih kupujejo enkrat letno, 18,9 %, da jih kupujejo mesečno, 8,1 % anketirancev je odgovorilo z drugo ter 0 %, da kupujejo oblačila tedensko.

V letošnjem letu je 37,8 % fantov odgovorilo, da kupujejo oblačila enkrat letno, 32,4 %, da kupujejo oblačila dvakrat letno, 18,9 %, da jih kupujejo drugače ter 10,8 %, da jih kupujejo mesečno. Nihče ni odgovoril, da bi nakupoval oblačila tedensko. Učenci so pod drugo zapisali, da dobijo oblačila od sorojencev, za rojstnodnevna/božična darila, zamenjajo z otroki maminih oz. očetovih prijateljev ...

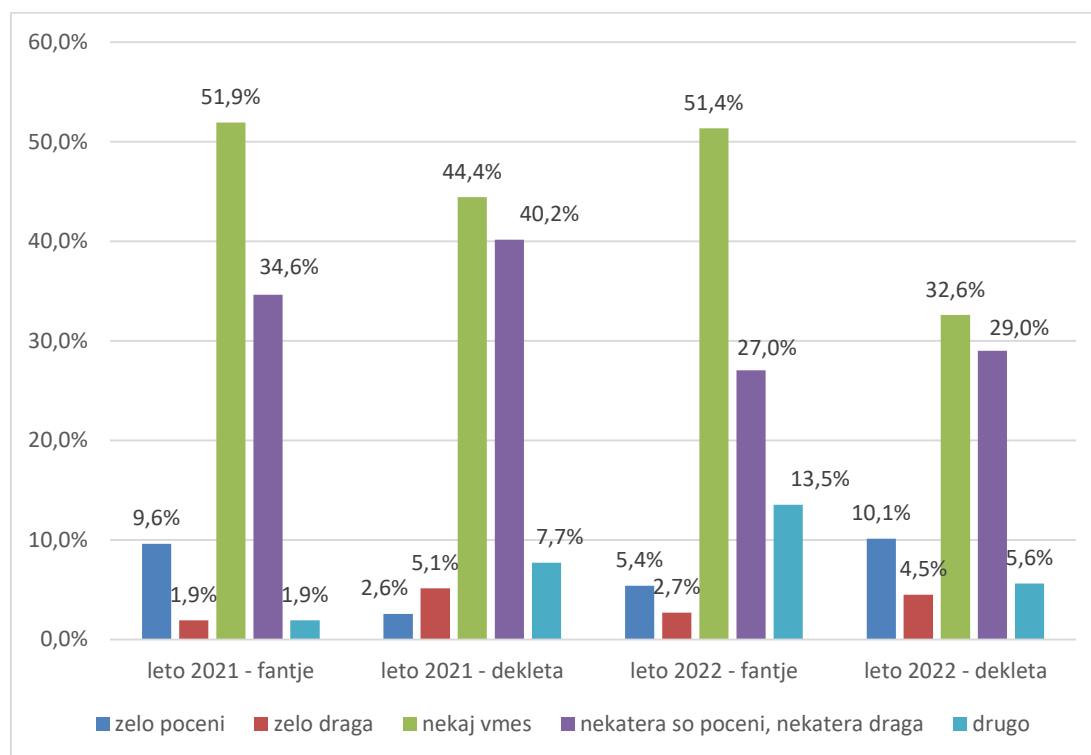
Lansko leto so dekleta na vprašanje odgovorila s 56,4 %, da kupujejo oblačila dvakrat letno, 25,6 %, da nakupujejo enkrat letno, 11,1 %, da nakupujejo mesečno, 6,0 % z drugo ter 0,9 %, da nakupujejo tedensko.

V letošnjem letu je 46,1 % deklet odgovorilo, da nakupujejo dvakrat letno, 29,2 %, da nakupujejo oblačila enkrat letno, 18,0 %, da jih nakupujejo mesečno, 4,5 % jih nakupuje drugo ter 2,2 %, da jih nakupujejo tedensko. Pod drugo so zapisala, da velikokrat oblačila dobijo, jih kupijo pred vsakim letnim časom ali starši izmenjajo oblačila s prijatelji (menjalnica).

Če primerjamo lanskoletne odgovore fantov z letošnjimi, lahko ugotovimo, da se je trend nakupovanja najbolj povečal pri nakupovanju oblačil enkrat letno in zmanjšal pri nakupovanju dvakrat letno. Prav tako se je povečal procent v letošnjem letu pri odgovorih drugo. Primerjava nakupov je pri dekletih podobna kot pri fantih. Tudi dekleta nakupujejo bolj kot ne enkrat oz. dvakrat letno.

Iz tabele lahko sklepamo, da učenci več ne kupujejo tako pogosto. Iz tega bi lahko sklepali, da so se navade v obdobju epidemije spremenile. Učenci verjetno oblačila dlje nosijo, oblačila se zaradi zaprtja države niso uničila, vedno več staršev izmenjuje otroška oblačila, saj jih otroci/mladostniki hitro prerastejo, finančno stanje družin se je zaradi inflacije poslabšalo ...

Tabela 4: Obleka, ki jo kupujem, je:

Fantje so lansko leto odgovorili z 51,9 %, da kupijo oblačila, ki stanejo nekaj vmes, 34,6 % oblačila, ki so poceni, spet nekatera, ki so draga. 9,6 % jih je odgovorilo, da so njihova oblačila poceni ter 1,9 % zelo draga oz. drugo.

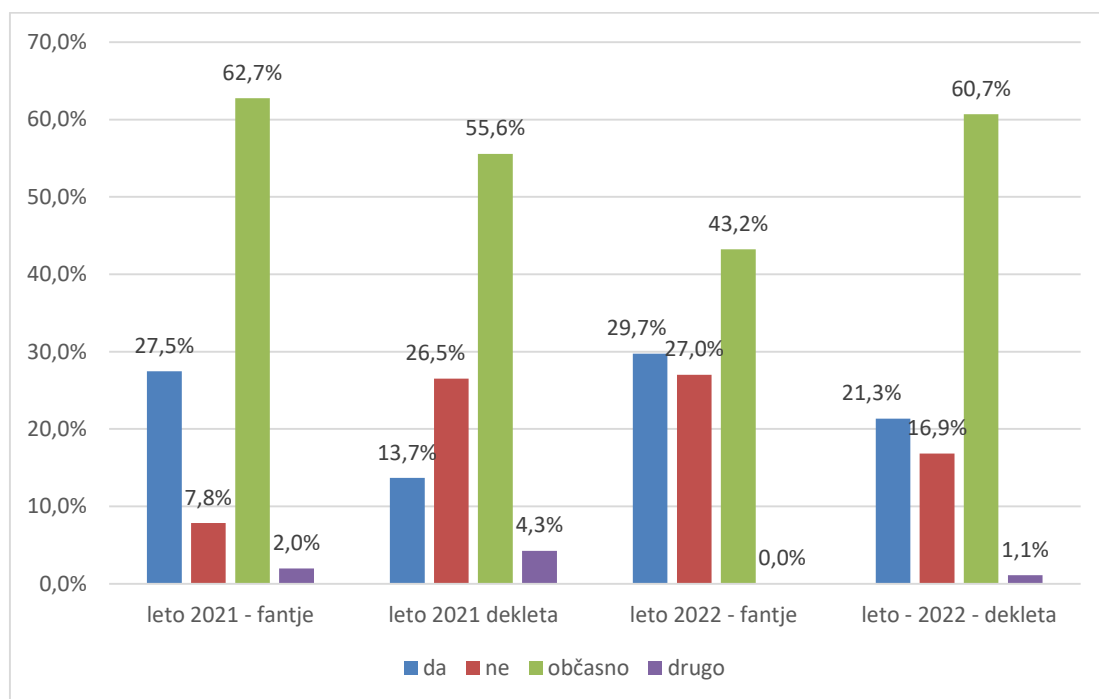
Letos je 51,4 % fantov odgovorilo, da njihova oblačila stanejo nekaj vmes, 27,0 %, da si nekatera poceni, nekateri draga, 13,5 % drugo, 5,4 %, da so zelo poceni ter 2,7 %, da so zelo draga.

Dekleta so lani z 44,4 % odgovorila, da so njihova oblačila cenovno nekaj vmes, 40,2 %, da so nekatera oblačila poceni, nekatera pa draga. 7,7 % jih je odgovorilo drugo, 5,1 % zelo draga ter 2,6 %, da so zelo poceni.

Letos je 32,6 % deklet odgovorilo, da so njihova oblačila nekaj vmes, 29,0 %, da so nekatera poceni, nekatera draga. 10,1 %, da so zelo poceni, 5,6 % drugo ter 4,5 %, da so zelo draga. Tako fantje kot dekleta, ki so odgovorili z drugo, se niso želeli opredeliti, koliko stanejo njihova oblačila oz. tega niso vedeli, ker zanje kupujejo starši.

Primerjava nakupovalnih navad učencev oz. njihovih staršev je v obeh letih bolj kot ne enaka. Tako pri fantih kot dekletih je visok odstotek pri oblačilih, ki stanejo nekaj vmes. Prav tako imajo učenci kos oblačila, ki je drag oz. poceni. Zelo malo učencev ima oblačila, ki so zelo poceni oz. draga. Se je pa v zadnjem letu odstotek oblačil, ki so zelo draga, povečal pri dekletih. Odgovor bi lahko bil, da so starši kupili dražja oblačila, ker so bolj kvalitetna.

Tabela 5: Oblačila kupujem glede na modne trende:

62,7 % fantov je lani odgovorilo, da občasno kupijo oblačilo glede na zadnje modne trende. 27,5 % jih je odgovorilo da, 7,8 % z ne ter 2,0 % z drugo.

V letošnjem letu je 43,2 % fantov odgovorilo z občasno, 29,7 % z da ter 27,0 % z ne. Nihče ni odgovoril z drugo.

Leta 2021 so dekleta odgovorila s 55,6 % z občasno, 26,5 % z ne, 13,7 % z da ter 4,3 % z drugo.

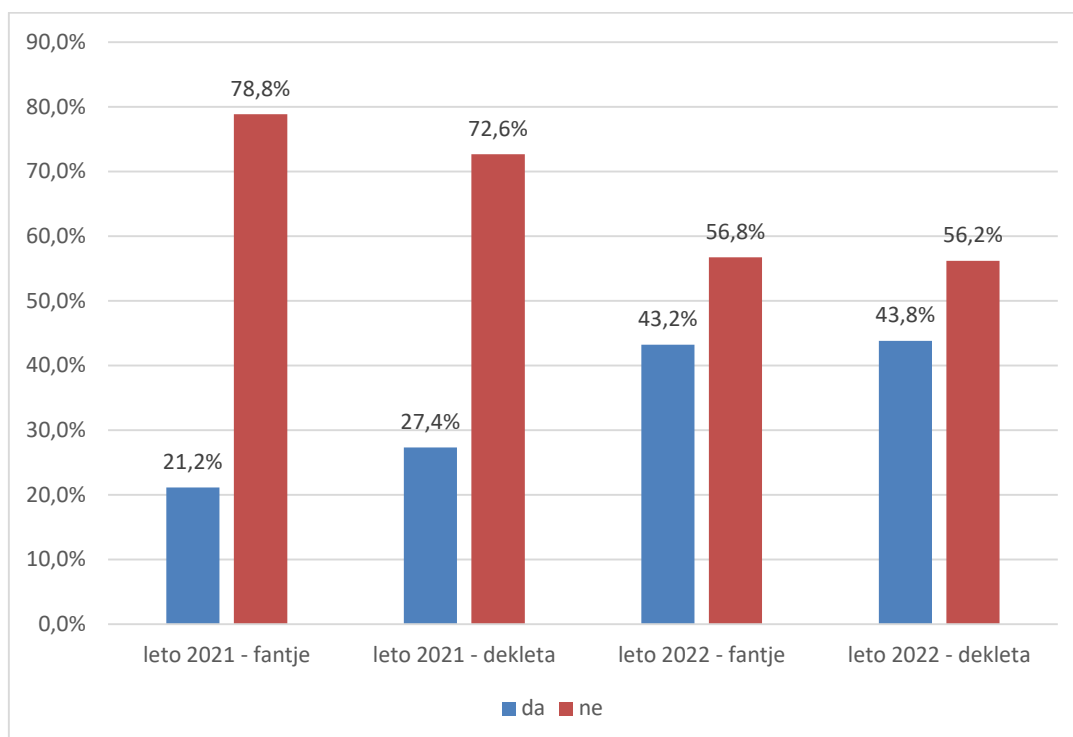
Letos so dekleta s 60,7 % odgovorila z občasno, 21,3 % z da, 16,9 % z ne in 1,1 % z drugo.

Glede na podatke lanskega in letošnjega leta lahko opaziva, da se je pri fantih zgodil padec pri odgovoru občasno. Na drugi strani pa je viden visok porast pri odgovorih, kjer so fantje odgovorili, da ne kupujejo oblačil glede na modne trende.

Tudi pri dekletih opažava odstopanje v primerjavi z lanskim letom. Povečale so se odstotne točke pri odgovorih občasno, kot tudi odgovor, kjer so dekleta označila, da kupujejo v skladu z modnimi trendi. V primerjavi z lanskim letom pa zaslediva upad pri odgovoru, da ne kupujejo modne znamke.

Tako pri fantih kot pri dekletih se je povečalo število tistih, ki kupujejo po modnih trendih. Ti odgovori kažejo, da vedno več fantov in deklet sledi modnim trendom, saj se želijo identificirati s svojimi idoli; pripadati sovrstniški skupini; graditi na svoji samozvesti ...

Tabela 6: Nosiš vse obleke, ki jih imaš v omari?

Leta 2021 je 78,8 % fantov na vprašanje odgovorilo z ne ter 21,2 % z da.

Istega leta je 72,6 % anketiranih deklet odgovorilo z ne ter 27,4 % jih je izbralo možnost da.

V tem koledarskem letu je 56,5 % fantov odgovorilo z ne ter 43,2 % z da.

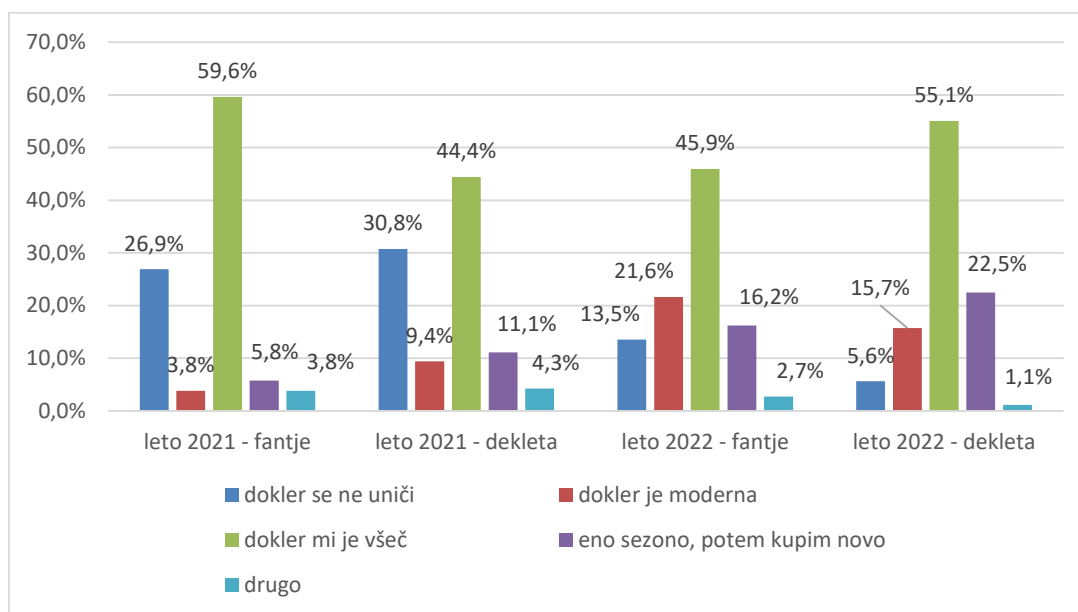
Prav tako je v tem koledarskem letu 56,2 % odgovorilo z ne ter 43,8 % jih je odgovorilo z da.

Veseli naju podatek, da se je število učencev, ki so v letošnjem koledarskem letu odgovorili z da, povečalo. Iz podatkov lahko sklepava, da vedno več učencev oblačila, ki so v njihovi omari, resnično uporabljajo. Razlog vidiva v tem, da učenci glede na to, da kupujejo modno, trendovsko, dražje, kupijo oblačila, ki jim pristajajo in se v njih počutijo dobro.

Slika 2: A je res vsa garderoba v naši omari uporabna (Edwards, 2016)

Tabela 7: Kako dolgo nosiš obleko?

Leta 2021 je 59,6 % fantov na vprašanje odgovorilo, da nosijo oblačila, dokler so jim všeč. 26,9 %, dokler se ne uničijo, 5,8 % eno sezono, nato kupijo nova oblačila. 3,8 %, dokler so moderna ter 3,8 % je odgovorilo z drugo.

Letos je 45,9 % fantov prav tako večinoma odgovorilo, da nosijo oblačila, dokler so jim všeč, 21,7 %, dokler so moderna, 16,2 % eno sezono, nato kupijo nova, 13,5 %, dokler se ne uničijo ter 2,7 % drugo.

Leta 2021 je 44,4 % deklet odgovorilo, da nosijo oblačila, dokler so jim všeč, 30,8 %, dokler se ne uničijo, 11,1 % eno sezono, potem kupijo nova, 9,4 %, dokler so moderna ter 4,3 % drugo.

Letos je 55,1 % deklet odgovorilo, z dokler jim je všeč, 22,5 % jih nosi oblačilo eno sezono, 15,7 %, dokler je moderna, 5,6 %, dokler se ne uničijo ter 1,1 % drugo.

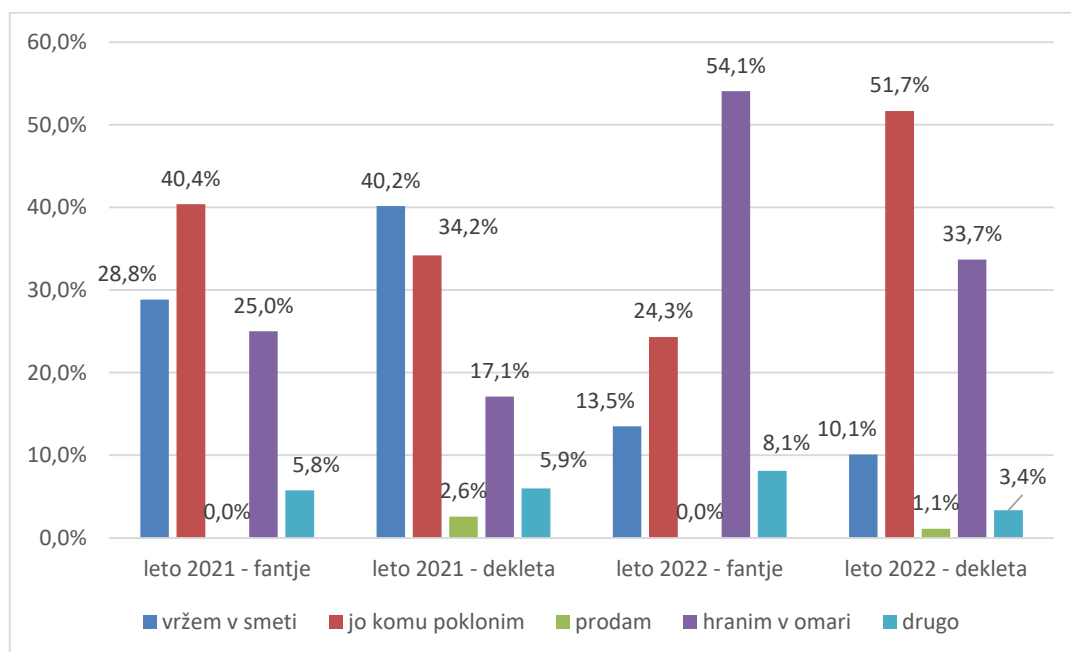
Odstotek fantov, ki so dogovorili, da nosijo oblačila, dokler so jim všeč, se je v letošnjem letu znižal. Prav tako se je znižal odstotek odgovorov, da nosijo oblačila, dokler se ne uničijo. Medtem ko je odstotek fantov, ki so odgovorili, da nosijo oblačila, dokler so moderna, porasel. Ta podatek ne preseneča, saj je porasel tudi odstotek fantov, ki se radi oblačijo po zadnjih modnih trendih.

Prav tako je prišlo do sprememb pri dekletih. Povečal se je odstotek odgovorov povezanih s tem, da nosijo oblačila, dokler so moderna ter eno sezono, nato kupijo nova. Se je pa odstotek pri dekletih znižal pri odgovoru, da nosijo oblačila, dokler se ne uničijo.

Slika 3: Kdaj kupiti novo oblačilo (Locker, 2016)

Tabela 8: Strgano, premajhno ... obleko:

V lanskem letu je 40,4 % učencev oblačila nekomu podarilo (iz analize anketnega vprašalnika so oblačila podarili starši in ne sami učenci), 28,8 % jih je oblačila vrglo v smeti, 25,0 % jih je oblačila hranilo v omari, 5,8 % jih je odgovorilo z drugo. Nihče ni odgovoril, da bi oblačila prodal.

Letos so fantje s 54,1 % odgovorili, da oblačila hranijo v omari, 24,3 % jih komu pokloni, 13,5 % dotrajana oblačila vrže v smeti, 8,11 % jih je odgovorilo z drugo. Tudi letos nihče ni prodal svojih oblačil.

Lani so dekleta s 40,2 % odgovorila, da so oblačila vrgla v smeti, 34,2 % so oblačila poklonila, 17,1 % je oblačila hranilo v omari, 5,9 % jih je odgovorilo z drugo, ter 2,6 % so oblačila prodala.

Letos so z 51,7 % odgovorila, da oblačila poklonijo, 33,7 % jih oblačila hrani v omari, 10,1 % oblačila vrže v smeti, 3,4 % je odgovorilo z drugo ter 1,1 % je odgovorilo, da so oblačila prodala.

Ugotovili sva, da anketiranci še vedno najraje svoja oblačila poklonijo. Zanimivo je, da se je tako pri fantih kot dekletih povečal odstotek tistih, ki oblačila ne zavržejo ali poklonijo, temveč shranjujejo v omari. Sklepava, da večina oblačila shrani v omari ter jih bo še kdaj oblekla oz. imajo mlajše brate oz. sestre, ki bodo oblačila ponosili za njimi.

KJE KUPUJEM
RABLJENE
STVARI

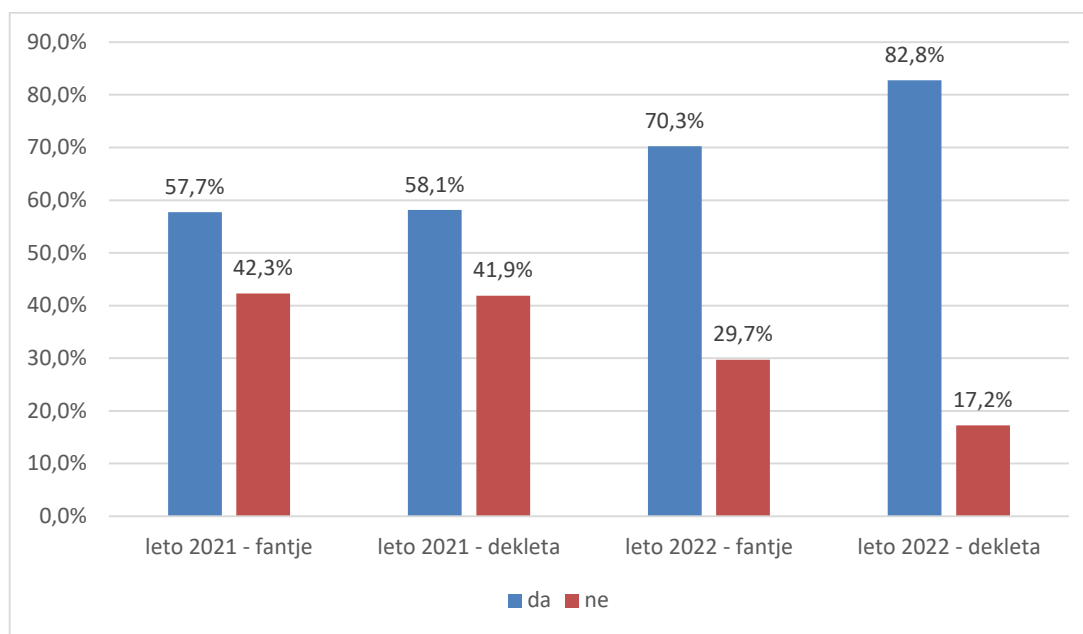
SEZNAM
SECOND
HAND
TRGOVIN
PO SLOVENIJI

WWW.MAMINAVRTU.SI

Slika 4: Second hand trgovine v Sloveniji (Mami na vrtu, 2018)

Tabela 9: Si že slišal/-a za kroženje mode?

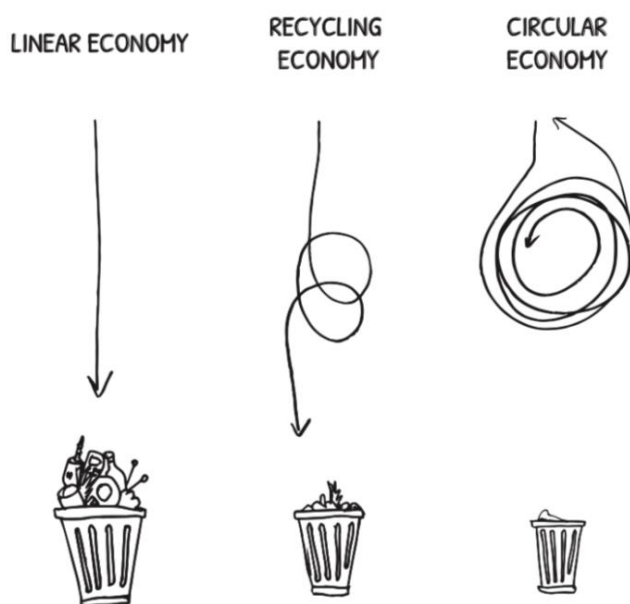
Leta 2021 so fantje na vprašanje odgovorili s 57,7 %, da poznajo pojem kroženje mode, medtem ko je 42,3 % anketirancev odgovorilo z ne.

Letos je 70,3 % fantov odgovorilo, da pojem poznajo ter 29,7 %, da tega izraza ne poznajo.

Lani je 58,1 % deklet odgovorilo, da so s terminom seznanjena in 41,9 %, da tega ne poznajo.

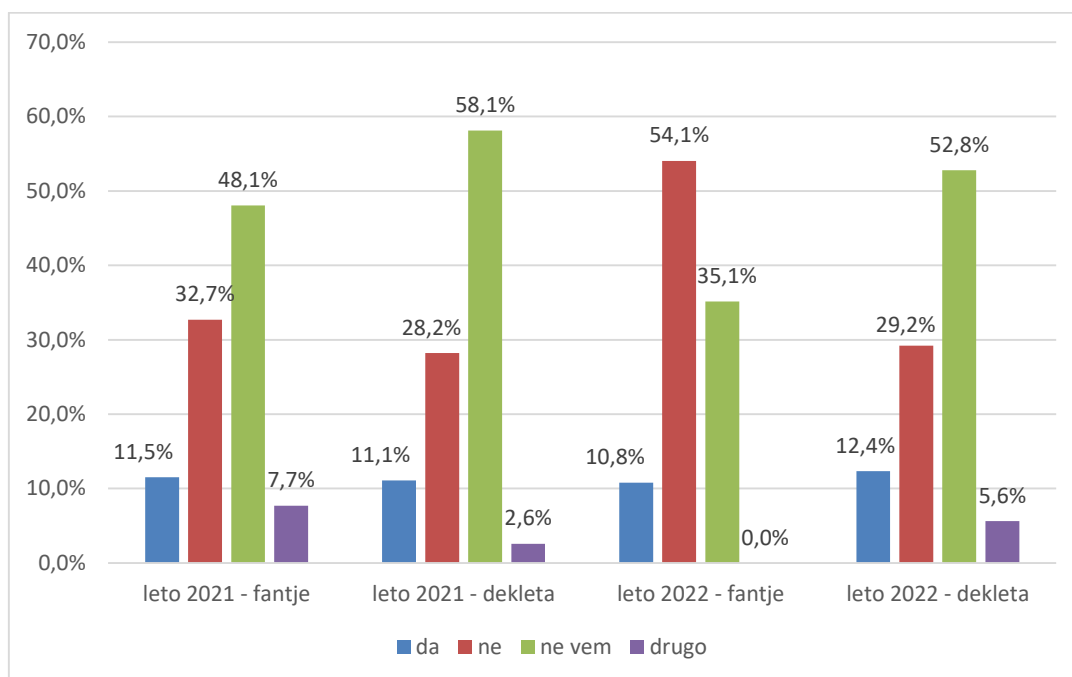
Letos je kar 82,8 % anketirank odgovorilo z da ter 17,2 % z ne.

Če primerjava podatke, ugotoviva, da tako več fantov kot deklet pozna ta termin. Razlogi bi lahko bili v tem, da vsako leto izvajamo različne dejavnosti v okviru pouka, dni dejavnosti ter vključitev v program Ekošole. Poleg tega je bila naša raziskovalna naloga v lanskem letu dobro sprejeta in učna ura, ki smo jo izvedle v okviru gospodinjstva, je prav tako pripomogla k prepoznavnosti termina in pomena kroženja mode za ohranjanje čistega okolja.

Slika 5: Kroženje mode (Lissaman, 2019)

Tabela 10: Bi zamenjal/-a oblačilo z drugo osebo? Pojasni, zakaj ja in zakaj ne.

Lani je 48,1 % anketiranih fantov odgovorilo z ne vem, 32,7 % z ne, 11,5 % z da in 7,7 % z drugo.

Letos je 54,1 % odgovorilo z ne, 35,1 % z ne vem ter 10,8 % z da. Nihče ni odgovoril z drugo.

Leta 2021 je 58,1 % deklet odgovorilo z ne vem, 28,2 % z ne, 11,1 % z da ter 2,6 % z drugo.

Letos je 52,8 % deklet je odgovorilo z ne vem, 29,2 % z ne, 12,4 % z da ter 5,6 % pa je izbralo možnost drugo.

Po pregledu anketnih vprašalnikov sva ugotovili, da se stanje učencev od lani do letos ni spremenilo v korist menjave, izposoje ali kakšnega drugega trajnostnega načina uporabe tekstila. Še vedno je več dekletov kot fantov, ki bi oblačilo menjalo, vendar je odstotek še vedno zelo nizek tudi pri dekletih. Je pa res, da je v letošnjem letu manj deklet odgovorilo, da si tega ne želijo, za razliko od fantov, kjer je odklonilen odnos do menjave oblačil samo še porasel. Na tem področju bomo morali tako šola kot skupnost še veliko narediti, saj bo potrebno spremeniti mnenja ljudi, da ne bodo razmišljali o izposoji/menjavi kot o nečem, kar bo ne le obnovilo oz. posodobilo njihove garderobe, da bodo imeli večji nabor oblek, temveč da bodo s tem zaščitili okolje pred negativnimi vplivi tekstilne industrije. Poleg tega je izmenjava oz. menjava oblačil denarnici prijazna.

Slika 6: Izmenjava oblačil (Tawasol, b. d.)

3.3 Intervju s Sabino Hameršak: šiviljo, ki šiva predelana oblačila

Kaj vas je pritegnilo k izdelavi/predelavi oblačil?

K predelavi oblačil me je pritegnil drugačen način izdelave, saj je taka izdelava malce obrnjena na glavo. Pri reciklaži oblačil je pomembno poznavanje šivanja, saj začneš oblačila najprej razstavljati in sestavljati skupaj v nov izdelek. Pri osnovnem šivanju pa je ravno obratno. Lahko bi rekla, da gre pri reciklaži za večji izziv.

Iz kakšnih materialov izdelujete oblačila?

Oblačila izdelujem iz različnih materialov, odvisno od naročila in navdiha. Vsekakor pa najraje izdelujem oblačila iz bombaža in njihove mešanice.

Kakšne vse kose oblačil izdelujete?

Izdelujem oblačila za različne priložnosti, kot so poroke, različna slavlja in oblačila za vsakodnevno uporabo, ki so mi osebno tudi najljubša. Lotim pa se tudi različnih dodatkov, kot so torbe, pasovi, šali, hišni copati itd.

Kje dobite/nakupujete material za izdelavo oblačil?

Veliko nakupujem preko spleta, nekaj tudi v fizičnih trgovinah z blagom. Pri reciklaži uporabim že uporabljeni tekstil in oblačila, ki so še vedno v dobrem stanju.

Kako dolgo se ukvarjate z izdelavo oblačil?

Z izdelavo oblačil se ukvarjam že 20 let, samostojno 14 let.

Ali izdelujete tudi moška oblačila?

Moških oblačil načeloma ne izdelujem toliko, saj ima moška moda drugačne zakonitosti kot ženska.

Koliko časa približno porabite za izdelavo posameznega kosa oblačila?

Odvisno za kakšno oblačilo in tehniko izdelave gre. Včasih je kakšen kos končan v dveh urah, pri bolj zahtevnih kreacijah gre za občutno večjo število, tudi do 50-60 ur.

Vam kdo pomaga pri izdelavi?

Ogromno stvari izdelujem sama, pri kakšni serijskih kosih pa imam tudi pomoč šivilje.

Kaj storite, če Vam ostanejo majhni koščki blaga?

Pri zelo majhnih kosih se lahko odpadni tekstil porabi kot polnilo pri raznih igračah, blazinicah. Tega uporabljam malo manj. Bolj uporabljam malo večje kose, ki ostanejo iz izdelave oblačil iz kupljenega blaga. Ti se še vedno lahko sešijejo skupaj v nov tekstil v obliki krpanke (patchworka) za novi izdelek.

Ali raje izdelujete iz blaga svile ali pliseja?

Hm, tega vprašanja ne razumem najbolj, ampak vseeno.

Vsak material je po svoje zanimiv, saj ima vsak svoje zakonitosti in različen končni videz. Rada predvsem uporabljam materiale, ki imajo sami po sebi določeno strukturo na površini. Eden izmed teh je sigurno plise, ki je že sam po sebi dovolj poseben, da ne potrebuje posebne oblike pri kroju. Je pa zato zelo zahteven pri šivanju, saj zahteva izredno natančnost pri krojenju in likanju.

👉 Koliko poročnih oblek ste že ustvarili?

Mislim, da tam okrog 30-40. Poročne obleke sicer niso moj glavni adut, saj se neveste običajno odločajo za bolj klasične obleke oziroma trendovske. Vsekakor pa sem pripravljena izdelati obleko, ki ima mogoče drugačen končni videz, ampak še vedno pristaja karakterju, ki jo nosi.

👉 Kako dolgo obstaja že Vaš atelje?

Moj atelje je zaživel leta 2008.

👉 Ali se Vaših šivalnih tečajev lahko pridruži kdorkoli?

Tečaji potekajo v skupinah do 8 udeležencev, kjer je zaželena starost nad 13 let. Organizirani so tečaji za čiste začetnike brez kakršnega koli predznanja. Nato sledijo tudi nadaljevalni tečaji, kjer se naučimo osnov krojenja. Pri tečajih reciklaže pa je predznanje nadaljevalnega tečaja dovolj, da se podamo v ure predelave tekstila. Vse je odvisno od volje vsakega posameznika.

3.4 Ne zavrzi oblek, ohrani planet! – odgovorno ravnanje z rabljenimi oblačili

V šolskem letu 2019/2020 se je naša šola v okviru ekošol vključila v dvoletni mednarodni projekt E-SPACE (Eco-Schools Project to Advance circular economy). E-SPACE je poskusni projekt, ki se uvaja v ekošole v Sloveniji in Latviji, podpira pa ga podjetje Lucart Group. Na naši šoli projekt vodi ga. Ankica Pikula.

Projekt E-SPACE je poskus poenostavitve konceptov krožnega gospodarstva v šolskem sistemu z namenom opismenjevanja otrok. Kot vsebinsko področje vključuje ukrepe na različnih področjih, povezane s hrano, papirjem, obleko.

V okviru projekta poteka pri pouku Tehnika in tehnologija projekt z naslovom »Krožno gospodarstvo in oblikovalski izziv«, in sicer v času od meseca januarja do konca februarja 2022. Glavne teme projekta so:

- krožno gospodarstvo,
- nastanek blaga,
- seznanitev s snovmi,
- iz katerih držav prihaja blago (tokovi),
- procesi izdelave,
- kako zmanjšati potrošnjo in porabo,
- trajnostni izdelki,
- udejanjanje krožnosti v šoli in doma,
- oblikovalski izziv: Naredimo bolje – oblikujmo trajnostno in krožno.

V okviru tega smo 20. 12. 2021 na šoli izvedli dan dejavnosti, na katerem sva izvedli del svojih aktivnosti od 6. do 9. razreda. Skupaj z učiteljicama likovne umetnosti Aleksandro Vidovič ter učiteljico tehnike in tehnologije Olgo Babšek, sva pripravili akcijski načrt tehniškega dne.

Ker je tema najine raziskovalne naloge moda, nakit in modni dodatki iz naravnih in odpadnih materialov, smo na ta dan iz naravnih, odpadnih in recikliranih materialov izdelovali:

- krila iz papirja,
- majice,
- prevleke za blazine,
- torbice,
- pokrivala,
- ...

Naj vas popeljeva skozi naše aktivnosti.

Najprej sva prosili učence, da razmislijo in odgovorijo na naslednja vprašanja:

- Kaj storiti z oblačili, ki jih ne potrebujete, da bodo koristno uporabljena?
- Kako poteka predelava oblačil in zakaj ne smejo končati na odlagališču odpadkov?

Nato sva jim povedali, da bomo v okviru dneva dejavnosti obravnavali odgovorno ravnanje z rabljenimi in odsluženimi oblačili po načelih:

ZMANJŠAJ – PONOVRNO UPORABI – RECIKLIRAJ!

Pojasnili sva, da bomo skušali v okviru Eko-projekta spodbujati:

- ločeno zbiranje odpadnih oblačil,
- njihovo izmenjavo, podarjanje, popravila, predelavo in ponovno uporabo,
- doseči, da odslužena oblačila ne bodo končala na odlagališču odpadkov.

Nato sva jim predali navodila za aktivnosti:

NALOGA 1: Učenci so morali predelati majice v nova oblačila.

NALOGA 2: Učenci so morali predelati ostanke majic in jeansa v nove uporabne in okrasne izdelke.

NALOGA 3: Učenci so morali predelati ostanke v manjše modne dodatke.

Učenci so za delo potrebovali odslužena oblačila (majice, jeans, nogavice ...), škarje, šivanko, sukanec, gumbe ter nekaj dodatnega materiala (varnostne sponke, gumice, vrvice, perle, zadrge ...).

Učenci so imeli pri izdelavi zanimive ideje, saj so izdelovali postopoma od celote k podrobnostim; od velikih kosov do manjših. Pri delu so bili večinoma natančni, potrpežljivi, ustvarjalni. Najpomembnejše pa je, da so imeli pozitiven odnos do dela.

Preden smo se lotili postopnega recikliranja rabljenih oblačil, smo s pomočjo posnetka, ki je prikazal osnovne šive, ponovili tehnike obdelave tekstila. Pojasnili sva jim, da lahko tekstil zraven šivanja tudi režemo, prelagamo, prepletamo, vozlam, zvežemo, ovijamo, krasimo z okrasnimi šivi, gumbi, perlami, dodajamo elastiko, varnostne sponke ...

NALOGA 1: PREDELAVA MAJIC V NOVA OBLAČILA

Najprej sva učence razdelili v mešane skupine po 5-6 učencev. Pojasnili sva jim, da za delo potrebujejo rabljene majice, ki jih v skupini pregledajo. Nato v skupini določijo učenca, ki bo model in ga ostali učenci v skupini oblačijo. Le- ta bo predstavil novo oblikovana oblačila ali kombinacijo oblačil. Pojasnili sva jim, da lahko majico preoblikujejo v novo podobo majice, krilo, hlače, šal, brezrokavnik, gamaše, rokavičke, trak – pas, ruto ... Svoje ideje so morali najprej predstaviti v skupini. Uporabili so lahko različne tehnike obdelave tekstila. Časa za nalogo so imeli eno šolsko uro, nato je sledila modna revija za sošolce. Model je moral predstaviti sošolcem najboljša oblačila ali kombinacijo oblačil. Hkrati sva jih opozorili, da vse kose blaga ohranijo za naslednjo nalogo.

Slika 7: Pri delu (Medved, 2021)

Slika 8: (a) in (b) Predelava majic v nova oblačila (Car in Ferenčič, 2021)

Slika 9: Predelava majice v novo oblačilo (Merc Fric, 2021)

Slika 10: (a) in (b) Iz starega nastane novo (Merc Eric in Vidovič, 2021)

Slika 11: (a) in (b) Nova majica (Čeh in Fekonja, 2021)

NALOGA 2: PREDELAVA OSTANKOV MAJIC IN JEANSA, NOGAVIC V NOVE UPORABNE IN OKRASNE IZDELKE

Učenci so se razdelili in delali v dvojicah. Za delo je dvojica potrebovala rabljene majice oz. ostanke prve naloge - jeans in nogavice kot tudi pripomočke za šivanje ter dodatke. Blago sta morala preoblikovati v nove okrasne in uporabne predmete, lahko tudi več izdelkov. Pri delu sta si učenca morala medsebojno pomagati. Časa za nalogo so imeli dve šolski uri. Končne izdelke so nato učenci razstavili v svoji učilnici.

Slika 12: (a) in (b) Nova torbica (Korez in Ripak, 2021)

Slika 13: (a) in (b) Čisto nove nogavice (Turk, 2021)

Slika 14: (a) Igrača - žival (Kozoderc, 2021) in (b) Igrača - škrat (Čeh, 2021)

Slika 15: Igrača - zajček (Kozoderc, 2021)

Slika 16: Nov copat (Vidovič, 2021)

Slika 17: Peresnica (Mardziasau, 2021)

Slika 18: Nakupovalna vrečka (Vidovič, 2021)

NALOGA 3: PREDELAVA OSTANKOV V MANJŠE MODNE DODATKE

Učenci so delali individualno. Ostanke blaga so preoblikovali v manjše modne dodatke. Časa so imeli eno šolsko uro.

Slika 19: (a) in (b) Metuljček (Kores in Korez, 2021)

Slika 20: Zapestnica (Godec, 2021)

Slika 21: Malo za hec, malo za res (Vidovič, 2021)

MODNA REVIJA

Ob koncu dneva dejavnosti je sledila modna revija. Učenci so pokazali, kako lahko ponovno uporabimo kakovostne surovine iz njih naredimo nove izdelke.

Predstavili so linijo predelanih oblačil za mlade. Oblačila iz recikliranih materialov so bila stilska, cenejša in bolj zdrava.

Na modni reviji so učenci prikazali predmete, ki so jih oblikovali ali ustvarili iz odpadnih materialov, npr. ženska krila iz plastenk, denarnice iz tetrapakov za mleko, ogrlice iz zgoščenk ali zapestnice iz džinsa. Drugi učenci in učitelji so si ogledali modno revijo.

Slika 22: (a) in (b) Modna revija (Vidovič, 2021)

Slika 23: Dva modela (Babšek, 2021)

Slika 24: (a) in (b) Predstavitev modelov (Babšek, 2021)

3.5 Akcija izmenjava oblačil

Že lansko leto smo načrtovali izmenjavo sezonskih oblačil (Second hand clothes - oblačila iz druge roke). Ker nam izvedla lani ni uspela, smo jo izvedli v začetku novega šolskega leta.

Ideja za izmenjavo se nam je porodila v sklopu EKO šole ob lanskoletni izmenjavi igrač in knjig, kar se je zelo dobro obneslo. Učenci so na ta način izmenjali različne primerke, ki so jim bili všeč ali pa so se jih naveličali. Ob tem se navajamo na varčevanje in krepimo pozitiven odnos do lastnine.

V tem letu nam je uspelo izvesti akcijo izmenjave oblačil. Učencem sva poslali obvestilo z naslednjo vsebino:

S seboj prineseš oblačila in jih toliko tudi odneseš (po želji). Oblačila, ki jih prinesete na izmenjavo, naj bodo čista in v dobrem stanju. Lahko torej prinesete:

- nova oblačila,
- skoraj nova (nošena enkrat ali dvakrat),
- že nošena oblačila (nošena, vendar v zelo dobrem stanju),
- odvečna oblačila lahko tudi samo oddate.

V akcijo so se vključili tudi učitelji in prvi vtisi kažejo, da je bila akcija uspešna.

4 RAZPRAVA

Eko moda, predelava oblačil, menjava oblačil in nakup rabljenih oblačil je zaradi zavedanja o varovanju narave postaja zaradi lažje dostopnosti vse bolj zanimiva. Že v osnovni šoli se učenci izobražujemo o pomenu varovanja okolja ter skrbi vsakega posameznika za ohranjanje narave in kako bi puščali manjše odtise na okolju.

Pred pričetkom raziskovanja sva si zastavili pet hipotez, ki jih bova v nadaljevanju potrdili oz. ovrgli.

✓ **Hipoteza 1:** Učenci spreminjajo odnos do trajnostne mode.

Prvo hipotezo sva potrdili, saj se anketiranci vedno bolj zavedajo, da s kroženjem mode ter z recikliranjem varujejo okolje. S pomočjo anketnih vprašanj sva ugotovili, da učenci raje kupujejo nekoliko dražja ter kakovostnejša oblačila, ki jih ni potrebno hitro menjati, saj so trpežna, s pranjem ne izgubijo oblike ...

✓ **Hipoteza 2:** Učenci poznajo pojem in lastnosti hitre mode.

Drugo hipotezo sva potrdili, saj učenci poznajo pojem in lastnosti hitre mode. V zadnjem letu je bilo pri pouku ter na dnevih dejavnosti izvedenih veliko različnih dejavnosti, tako da učenci počasi ozaveščajo negativne učinke hitre mode na okolje.

½ **Hipoteza 3:** Večina učencev še vedno raje kupi oblačila, ki so del hitre mode.

Hipotezo sva delno potrdili. Kljub temu da so podatki vzpodbudni v primerjavi z lanskim letom, še vedno učenci, ker želijo slediti modnim trendom, pogosto nakupujejo cenejša oblačila, ki so sinonim za hitro modo.

x **Hipoteza 4:** Učenci imajo pozitiven odnos do izmenjave oblačil, oblačil iz druge roke, recikliranja starega kosa oblačila v nov uporaben predmet.

Četrto hipotezo sva ovrgli, saj je večina anketiranih odgovorila z ne ter da ne vedo, ali bi oblačila menjali z drugo osebo. Med anketiranci so menjavi oblačil še vedno bolj naklonjene anketiranke ženskega spola kot fantje. Na tem področju bomo morali tako šola kot skupnost še veliko narediti, saj bo potrebno spremeniti mnenja ljudi, da ne bodo razmišljali o izposoji/menjavi kot o nečem, kar bo ne le obnovilo oz. posodobilo njihovo garderobo, da bodo imeli večji nabor oblek, temveč da bodo s tem zaščitili okolje pred negativnimi vplivi tekstilne industrije. Poleg tega je izmenjava oz. menjava oblačil denarnici prijazna.

✓ **Hipoteza 4: Hipoteza 5:** Od lanskega leta se je pozitivna naravnost do trajnostne mode povečala.

Peto hipotezo sva potrdili, saj so odgovori anketirancev kot tudi pozitiven odnos na dnevu dejavnosti pokazali, da se učenci počasi začenjajo zavedati, da staro ni za v odpadke, saj lahko s predelavo iz starega naredimo marsikaj novega – od novega oblačila, modnih dodatkov, igrač ...

5 ZAKLJUČEK

V najrazličnejši dostopni literaturi sva potrdili problem, da je okoli nas je vse preveč odpadnega tekstila, vse preveč kupujemo oblačil, ki jih ne potrebujemo, vse preveč nas zaslužnjuje moda ...

S pomočjo raziskovalne naloge sva prišli do spoznanja, da lahko tako posameznik kot družba pripomore k ohranitvi narave. Tako lahko:

- izberemo raje kakovost pred količino,
- kupujemo znamke, ki si prizadevajo za trajnostno modo in varovanje okolja,
- kupujemo v second hand trgovinah,
- oblačila in modne dodatke si izposodimo ali izmenjamo,
- nakupujemo preudarno,
- investiramo v svojo garderobo,
- skrbimo za svoja oblačila,
- izberemo oblačila, izdelana na okolju prijazen način iz ekoloških materialov oz. trajnostnih tkanin,
- preverimo, od kod prihaja oblačilo in kako je izdelano,
- nosimo vsak kos čim dlje in šele nato kupimo novega,
- oblačila, ki se jih naveličamo, podarimo tistim, ki jih potrebujejo,
- oblačila peremo na nizkih temperaturah in ne prepogosto – tako bodo oblačila dlje ostala v dobrem stanju in poraba vode bo manjša,
- oblačila posušimo na zraku namesto v sušilcu,
- uporabljajmo ekološki prašek ...

Žal se še vedno premalo ljudi zaveda, da bo potrebno spremeniti odnos do trajnostne mode, ki v tem trenutku še vedno pri večini ljudi ni najbolj pozitiven. Nezaupanje kupcev in vizualni pogled sta eni izmed ključnih stvari, ki kupce odvrčata od njihovega nakupa. Trenutno večina ljudi razmišlja, da je trajnostna moda le še ena izmed modnih trendov. Trajnostna moda bo morala postati veliko več, da bo pritegnila širše množice potrošnikov in izpodrinila hitro modo.

Mogoče bi ob koncu želele še dati nasvet vsem takšnim, ki odklanjajo trajnostno modo. V kolikor se v določenih oblačilih ne počutite dobro, samozavestno ali odlično, jih nemudoma podarite ali prodajte, ker vam zavzemajo dragoceni prostor v omari, oblekli pa je ne boste nikoli več.

Obleka naredi človeka in človek naredi obleko. Najpomembnejše pa je to, kako se v tej obleki počutimo.

In ne pozabimo na to, kako se počuti naša Zemlja.

6 LITERATURA IN VIRI

6.1 Internetni viri

- Abram, A. (november/december 2020). *Moda in aktivizem – z roko v roki?* Elle Slovenia. Pridobljeno 14. novembra s <https://anaabram.com/fashion-and-activism-hand-in-hand>.
- Bolha.com. (20. avgust 2021). *Mamice na bolha.com prodajo ali podarijo več kot 32.000 kosov otroških oblačil*. Pridobljeno 9. novembra 2021 s <https://skupnost.bolha.com/mamice-na-bolha-com-prodajo-ali-podarijo-vec-kot-32-000-kosov-otroskih-oblacil/>.
- ARSO. (b. d.). *Odpadki*. Pridobljeno 9. novembra 2021 s <https://www.arso.gov.si/soer/odpadki.html>.
- Confidential Shredding, Recycling and Waste Services. Emerge.* (2021). Pridobljeno 30. oktobra 2021 s <https://www.emergerecycling.co.uk/>.
- E3.si. (22. oktober 2020). *Recikliranje od A do Ž*. Pridobljeno 16. november 2021 s <https://www.e3.si/koristno/recikliranje-od-a-do-z-2020-10-22>.
- Ecology. (7. julij 2021). *Upcycling vs Recycling vs Downcycling*. Pridobljeno 30. oktobra 2021 s <https://www.bag-affair.com/upcycling-vs-recycling-vs-downcycling/>.
- Ekošola. (27. avgusta 2021). *Krožno gospodarstvo in oblikovalski izziv*. Pridobljeno 16. november 2021 s <https://ekosola.si/krožno-gospodarstvo-in-oblikovalski-izziv-21-22/>.
- Etiketa magazin. (2021). *Je trajnost res prihodnost modne industrije?* Pridobljeno 7. november 2021 s <https://etiketamagazin.com/100-stil/je-trajnost-res-prihodnost-modne-industrije/>.
- Grbin, B. (13. januar 2020). *Bi se lahko zaobljubili, da boste kupovali manj oblačil?* Pridobljeno 16. november 2021 s <https://siol.net/trendi/moda-in-lepota/bi-se-lahko-zaobljubili-da-bi-kupovali-manj-oblacil-video-515892>.
- Interismo. (b. d.). *Upcycling: vdihnite novo življenje starim stvarjem*. Pridobljeno 7. november 2021 s <https://www.interismo.si/info/magazin/upcycling-vdihnite-novo-zivljenje-starim-stvarem>.
- Korak naprej. (2021). *Korak naprej*. Pridobljeno 16. november 2021 s <https://korak-naprej.si/nasa-zgodba/>.
- Lupa portal. (13. november 2017). *Ekoskladovnica – nova zbirka dobrih praks za okoljsko vzgojo in izobraževanje*. Pridobljeno 16. november 2021 s <https://www.lupa-portal.si/vsebina/aktualno/ekoskladovnica-nova-zbirka-dobrih-praks-za-okoljsko-vzgojo-izobrazevanje/>.
- Marketing Magazin. (27. avgust 2021). *Trajnostna bilka upanja za modo*. Pridobljeno 11. novembra 2021 s <https://www.marketingmagazin.si/vpogled/trajnostna-bilka-upanja-za-modo>.
- Meilani. (7. marec 2019). *Upcycling, Recycling, and Downcycling – What's the difference?*. Pridobljeno 30. oktobra 2021 s <https://community.materialtrader.com/upcycling-recycling-and-downcycling-whats-the-difference/>.
- MestoMladih.si. (b. d.). *Vse o recikliranju*. Pridobljeno 25. januarja 2022 s <https://www.mestomladih.si/studentski-podiplomski/clanki/vse-o-recikliranju/>.
- Mrak, B. (5. november 2012). *Upcycling ali kako neuporabne izdelke predelati v lepe uporabne izdelke*. Pridobljeno 7. november 2021 s <https://www.moj-mozaike.si/clanek/Reciklaza-Upcycling>.

- PlanetDesign. (b. d.). *Upcycling: kako povečati vrednost starega predmeta*. Pridobljeno 7. november 2021 s <https://sl.planeta-design.com/6639312-upcycling-how-to-increase-the-value-of-an-old-item>.
- Primožič, M. (23. april 2019). Hitra moda. Pridobljeno 11. novembra 2021 s <https://zeleni-planet.si/novica/hitra-moda-17/>.
- Story. (30. oktober 2021). *Prihodnost modne industrije je v trajnosti*. Pridobljeno 10. novembra 2021 s <https://govorise.metropolitan.si/trendi/trajnost-prihodnost-modne-industrije/>.
- Thpanorama. (b. d.). *50 naravni materiali in njihove značilnosti*. Pridobljeno 30. oktobra 2021 s <https://sl.thpanorama.com/articles/cultura-general/50-materiales-naturales-y-sus-caractersticas.html>.
- Tovarna dela. (14. november 2011). *Recikliranje tekstila: Tovarna dela – Tekstil*. Pridobljeno 10. novembra 2021 s <https://www.lep-planet.si/2011/11/recikliranje-tekstila-tovarna-dela-tekstil/>.
- Upcycling Ideas: 10 kreativnih DIY projektov z navodili*. (b. d.). Pridobljeno 10. novembra 2021 s <https://sl.your-best-home.net/7344545-upcycling-ideas-10-creative-diy-projects-with-instructions>.
- Uredništvo. (b. d.). *Eko modni trendi*. Bodi eko. Pridobljeno 10. novembra 2021 s <https://www.bodieko.si/eko-modni-trendi>.
- Zeleniobnovljiviviri. (b. d.). *Upcycling*. Pridobljeno 30. oktobra 2021 s <https://www.renovablesverdes.com/sl/upcycling/>.
- Wrap. (2017). *Valuing Our Clothes: The cost of UK fashion*. Pridobljeno 11. novembra 2021 s <https://wrap.org.uk/resources/report/valuing-our-clothes-cost-uk-fashion>.

6.2 Slikovno gradivo

- Anderson G. (31. maj 2006). *Mednarodni znak za recikliranje*. [Fotografija s spleta]. Pridobljeno 26. novembra 2021 s <https://sl.wikipedia.org/wiki/Recikliranje#/media/Slika:Recycle001.svg>.
- Bertys30. (b. d.). *Woman choosing clothes in front of full closet*. [Fotografija s spleta]. Pridobljeno 14. februarja 2022 s <https://depositphotos.com/19682109/stock-photo-woman-in-front-of-full.html>.
- Edwards, J. (18. april 2016). 30 signs that you have too many clothes. [Fotografija s spleta]. Pridobljeno 14. februarja 2022 s <https://www.cosmopolitan.com/uk/fashion/style/a42742/signs-way-too-many-clothes/>.
- Lissaman, C. (30. oktober 2019). *What is Circular Fashion?* [Fotografija s spleta]. Pridobljeno 14. februarja 2022 s <https://www.commonobjective.co/article/what-is-circular-fashion>.
- Locker, M. (16. junij 2016). *Do You Really Have To Wash New Clothes Before Wearing Them?* [Fotografija s spleta]. Pridobljeno 14. februarja 2022 s <https://www.elle.com/culture/a37076/do-you-really-have-to-wash-new-clothes-before-wearing-them/>.
- Mami na vrtu. (28. februar 2018). *Kje kupujem rabljene stvari/Seznam second hand trgovin v Sloveniji*. [Fotografija s spleta]. Pridobljeno 14. februarja 2022 s <https://www.maminavrtu.si/kje-kupujem-rabljene-stvari-seznam-second-hand-trgovin-v-sloveniji/>.
- Tawasol. (b. d.). *Change clothes*. [Fotografija s spleta]. Pridobljeno 14. februarja 2022 s <https://globalsymbols.com/symbolsets/tawasol/symbols/8124?locale=en>.

7 PRILOGE

Priloga 1

Anketa za raziskovalno za raziskovalno nalogo z naslovom EKO MODA PRIHODNOSTI

Spoštovani, sva učenki osmega razreda in mladi raziskovalki. Letos naju zanima tema, in sicer trajnostna moda, zato vas prosiva za sodelovanje v naslednji anketi:

1. **Obkroži spol:** m ž
2. **Pogosto kupuješ novo obleko?**
 - a) da
 - b) ne
 - c) občasno
 - č) drugo
3. **Kako pogosto kupuješ obleko?**
 - a) vsak dan
 - b) tedensko
 - c) mesečno
 - č) enkrat letno
 - d) drugo
4. **Obleka, ki jo kupujem, je:**
 - a) zelo poceni
 - b) zelo draga
 - c) nekaj vmes
 - č) nekatera je poceni, nekatera draga
 - d) drugo
5. **Oblačila kupujem glede na modne trende:**
 - a) da
 - b) ne
 - c) občasno
 - d) drugo
6. **Nosiš vse obleke, ki jih imaš v omari?**
 - a) da
 - b) ne
7. **Kako dolgo nosiš obleko?**
 - a) dokler se ne uniči
 - b) dokler je moderna
 - c) dokler mi je všeč
 - č) eno sezono, potem kupim novo
 - d) drugo
8. **Strgano, premajhno ... obleko:**
 - a) vržem v smeti

- b) jo komu poklonim
- c) prodam
- č) hranim v omari
- d) drugo

9. Si že slišal/-a za kroženje mode?

- a) da
- b) ne

10. Bi zamenjal/-a oblačilo z drugo osebo? Pojasni, zakaj ja in zakaj ne.

- a) da
- b) ne
- c) ne vem
- d) drugo

Najlepša hvala za odgovore.

Ana Merc Fric in Lenja Ripak, 8. a